

Program Ujedinjenih naroda za okoliš

UNEP(DEC)/MED IG.16/7
27. lipnja 2005.

MEDITERANSKI AKCIJSKI PLAN

14. redoviti sastanak stranaka Konvencije o zaštiti morskog okoliša i obalnog područja
Sredozemlja i pripadajućih Protokola

MEDITERANSKA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA
Okvir za održivost okoliša i zajednički prosperitet / zajedničko blagostanje

UNEP/MAP
Atena, 2005.

SADRŽAJ

UVOD: ZAŠTO MEDITERANSKA STRATEGIJA?

1. PRILOG ODRŽIVOM RAZVOJU U SREDOZEMLJU: POTREBA I PUT NAPRIJED

- 1.1 Održivi razvoj, temeljna nužnost za udovoljavanje razvojnim izazovima u Sredozemlju
- 1.2 Temeljna načela i dugoročna perspektiva
- 1.3 Četiri glavna cilja
- 1.4 Sedam prioriternih područja djelovanja i sinergije

2. POSTIZANJE NAPRETKA U SEDAM PRIORITETNIH PODRUČJA DJELOVANJA

- 2.1 Unaprjeđivanje integriranog upravljanja vodnim resursima i potražnjom za vodom
- 2.2 Osiguravanje održivog gospodarenje energijom i ublažavanje i prilagodba učincima promjene klime
- 2.3 Osiguravanje održive pokretljivosti kroz odgovarajuće upravljanje prometom
- 2.4 Promicanje održivog turizma
- 2.5 Promicanje održivog poljoprivrednog i ruralnog razvoja
- 2.6 Promicanje održivog urbanog razvoja
- 2.7 Promicanje održivog upravljanja morem i obalnim područjima i hitno djelovanje u cilju zaustavljanja propadanja obalnih područja

3. PROVEDBA STRATEGIJE, POVEZIVANJE SVIH PARTNERA I PRAĆENJE NAPRETKA

- 3.1 Regionalni prostor solidarnosti i opredijeljenosti
- 3.2 Jačanje sposobnosti, uključivanje čimbenika i mobilizacija financijskih resursa
- 3.3 Nacionalna provedba
- 3.4 Mediteranska strategija kao model za regionalno praćenje napretka i promicanje održivog razvoja

Dodatak 1: Sinergije između ciljeva i prioriternih područja djelovanja
SEDAM TEMELJNIH PITANJA
PROVEDBA

Dodatak 2: Indikatori za praćenje MSSD-a

Dodatak 3: Akronimi i kratice

MEDITERANSKA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA

Okvir za održivost okoliša i zajednički prosperitet

UVOD: ZAŠTO MEDITERANSKA STRATEGIJA?

Održivi razvoj globalni je cilj koji ima za svrhu udovoljiti potrebama sadašnjih naraštaja bez ugrožavanja mogućnosti budućih naraštaja da ispune vlastite potrebe. Milenijski ciljevi razvoja koje je u rujnu 2000. godine odobrilo 189 zemalja, te Plan provedbe kojeg je Svjetski samit o održivom razvoju (WSSD) usvojio 2002. godine u Johannesburgu ističu hitnu potrebu za većim obvezivanjem na smanjivanje nejednakosti i pomaganje pri razvoju siromašnih zemalja. Ovi dokumenti također naglašavaju potrebu za mijenjanjem neodrživih obrazaca proizvodnje i potrošnje, kako je potvrđeno marakeškim procesom, u cilju zaštite i održivog upravljanja prirodnim resursima za gospodarski i socijalni razvoj, očuvanja zdravlja i učinkovitijeg integriranja cilja održivog razvoja u proces globalizacije. WSSD također poziva na priznavanje u regionalnim i nacionalnim strategijama da se održivi razvoj ne može postići izolirano i da međunarodni propisi trebaju biti prilagođeni lokalnim uvjetima i uvjetima eko-regije.

Na 12. Konferenciji stranaka Barcelonske konvencije (Monako, studeni 2001.) 21 sredozemna zemlja i Europska zajednica odlučile su, u skladu s procesom WSSD, da će izraditi „Meditersku strategiju održivog razvoja“ (MSSD). Zatražile su od Sredozemne komisije za održivi razvoj (MCSD) Mediteranskog akcijskog plana (MAP) da izradi nacrt Strategije. 2. Ministarska konferencija europskog Sredozemlja o okolišu (Atena, srpanj 2002.) podržala je ovu inicijativu.

Unatoč učinjenom napretku diljem Sredozemlja postoji latentna no rastuća svijest o tome da su trenutačna razvojna kretanja neodrživa. Narodi Sredozemlja postaju sve svjesniji činjenice kako jednostavno nije moguće koristiti resursa, izgrađivati obalna područja i razvijati industrije, posebno turizam, bez primjerenog integriranog planskog okvira, smanjenja nejednakosti između sjevera i juga te nužnih političkih reformi. Sredozemni partneri u tom su pogledu već učinili znatan napredak kroz Barcelonsku konvenciju i MCSD. Strategija ovim partnerima pruža odličnu priliku za bitne pomake u pravcu održivog razvoja, i to na temelju istinskog partnerstva i sudjelovanja pri razvoju.

Mediterska strategija je *okvirna strategija*. Njena je svrha prilagoditi međunarodne obveze regionalnim uvjetima, davati smjernice za nacionalne strategije održivog razvoja te pokrenuti dinamično partnerstvo između zemalja na različitoj razini razvoja. Preuzimajući javnu i istaknutu obvezu za održivi razvoj i izvješćivanje o postignutom napretku, zemlje i donatori kao i drugi zainteresirani partneri pomoći će da se proizvede i održi zajednička dinamika u kojoj se puno više pažnje posvećuje postizanju harmoničnog rasta diljem regije. Strategija poziva na djelovanje radi provedbe ciljeva održivog razvoja a u cilju osnaživanja mira, stabilnosti i blagostanja, te uzimajući u obzir opasnosti i slabosti regije kao i njenu snagu i mogućnosti. Također uzima u obzir potrebu za smanjivanjem jaza između razvijenih i zemalja u razvoju u regiji.

MSSD temelji se na *Viziji i Okvirnim usmjerenjima* koje su MCSD i stranke Konvencije već podržale. Pri izradi Strategije vrijedan input dobiven je kroz dokumente procjene i prospektivne dokumente koje su izradile razne komponente MAP-a kao i druge mreže za suradnju u Sredozemlju. Strategija uzima u obzir noviji razvoj u regionalnoj suradnji, pri

čemu se posebno spominje Mediteranski akcijski plan i Partnerstvo za europsko Sredozemlje, Arapska inicijativa za održivi razvoj i Strategija Europske unije za održivi razvoj. Strategija Europske unije izravno se odnosi na sredozemne države članice EU i zemlje koje će vjerojatno postati članice EU. Postavljanjem zahtjeva da sve politike Zajednice održivi razvoj trebaju odrediti kao svoj prioritet, Strategija se neizravno odnosi i na sredozemne susjede Europske unije.

EU i razvijenim zemljama na sjevernoj obali pripast će važna uloga, kroz snažne politike pomoći, u promicanju sudjelovanja sjevera i juga u razvoju. EU i njeni sredozemni partneri trebat će također surađivati u cilju razvijanja demokratskih procesa, osnaživanja institucionalnih sposobnosti, unaprjeđivanja uprave i jačanja mirovnog procesa u područjima u kojima postoje sukobi. Provedba Strategije putem Partnerstva europskog Sredozemlja i nove Europske politike susjedskih odnosa o održivom razvoju pomoći sredozemnim zemljama da puno prije ostvare ove težnje. Strategija bi posebno mogla pospješiti cilj koji je pokrenut obvezama EU za „uklanjanjem onečišćenja“ Sredozemnog mora.

Izazov za sve sredozemne zemlje je da koriste Strategiju kao mogućnost za postizanje usklađenog i zajedničkog napretka na području ljudskog i gospodarskog razvoja, zaštite okoliša i kulturološkog napretka.

1. PRILOG ODRŽIVOM RAZVOJU U SREDOZEMLJU: POTREBA I PUT NAPRIJED

Okoliš u Sredozemlju čini osnovu za razvoj regije i od presudne je važnost za zaustavljanje propadanja okoliša koje je već sada uzrok vrlo visokim gospodarskim i socijalnim troškovima. Potrebno je također da regija preusmjeri svoj razvoj kako bi se zadovoljile gospodarske i socijalne potrebe koje su na jugu i istoku znatne, a da se pritom ne poveća proces propadanja okoliša.

Strategija je stoga usredotočena uglavnom na integriranje okolišnih interesa u ključne sektore gospodarskog razvoja, uzimajući pritom na odgovarajući način u obzir socijalne i kulturne dimenzije.

Kao podloga za izgradnju dinamičnog regionalnog procesa održivog razvoja Strategija iznosi glavne potrebe i izazove u regiji, a zatim utvrđuje četiri glavna cilja i sklopova djelovanja koje treba provesti u sedam temeljnih prioritarnih područja djelovanja. Skup indikatora koji su priloženi kao dodatak ovom izvješću pridonijet će praćenju provedbe MSSD-a.

1.1. Održivi razvoj, temeljna nužnost za udovoljavanje razvojnim izazovima u Sredozemlju

U općenitom smislu, okolišni izazov jedan je najkritičnijih. Uz degradirani okoliš, Sredozemlju prijete ozbiljna opasnost od gubitka glavnih dobara koja ga čine tako jedinstvenim, posebno u poljoprivredi i turizmu. Kontinuirano loše upravljanje oskudnim prirodnim resursima, posebno u pogledu vode, poljoprivrednog zemljišta, energija i obalnih područja, ugroziti će gospodarski razvoj, kakvoću života i socijalnu stabilnost. Populacijska dinamika i nezaposlenost zajedno s poduzetničkom tromosti i socijalnim pitanjima povećat će ove pritiske. Pored toga, bez unaprijedne regionalne suradnje i mehanizama upravljanja globalizacijski proces mogao bi pogoršati negativna kretanja.

Okolišni izazov

Posljednjih se desetljeća propadanje okoliša ubrzava, pokrećući nepovratne trendove, uključujući:

- Vrijedno poljoprivredno zemljište gubi se zbog urbanizacije i salinizacije. Više od 80% sušnih i suhih područja pogođeno je dezertifikacijom, a njene posljedice pogoršat će se uslijed klimatskih promjena.
- Oskudnim i prekomjerno korištenim vodnim resursima prijete osiromašenje i propadanje.
- Urbane standarde života i zdravlja smanjuje prometno zagušenje, buka, loša kakvoća zraka i brzi porast nastajanja otpada.
- Obalna područja i more pogođeni su onečišćenjem a obala je zahvaćena izgradnjom i/ili erozijom, dok se riblji resursi osiromašuju.
- Jedinstveni krajobrazi i biološka raznolikost regije, u rasponu od gusto naseljenih obala do marginaliziranih područja u unutrašnjosti, poremećeni su u brojnim slučajevima prekomjernom eksploatacijom a napuštanjem u drugim.

Iako je teško navoditi konkretne vrijednosti, jasno je da su troškovi propadanja okoliša vrlo značajni. Pored toga regija postaje sve osjetljivijom na poplave, klizanje zemljišta, potrese,

plimne valove, sušu, požare i ekološku neravnotežu, što sve ima izravan i trenutčan utjecaj na sredstva za život i dobrobit velikog dijela stanovništva.

Potencijalno povećanje okolišnih pritisaka na obalna područja tijekom narednih 20 godina je značajno, posebno u turističkim područjima s dodatnih 137 milijuna posjetitelja, prometom čiji će se volumen prema projekcijama udvostručiti, urbanim razvojem (koji će udomiti dodatnih 33 milijuna ljudi), nekontroliranim urbanim širenjem i energetsom infrastrukturom. Stalno širenje neodrživih obrazaca proizvodnje i potrošnje vjerojatno će povećati troškove propadanja okoliša na koje već sada prema Svjetskoj banci otpada između 3 i 5 posto BDP-a. Okoliš ne bi trebalo smatrati dodatnim ograničenjem, već pokretačkom snagom, dobrom i poticajem.

Narodi Sredozemlja sada su puno svjesniji opasnosti za njihov okoliš i za njihovu jedinstvenu prirodnu i kulturnu baštinu. Važne inicijative u sklopu politika koje su usvojene u skoro svim zemljama pokazuju da je moguće pronaći rješenja koja su prilagođena specifičnim obilježjima problema, regija i kultura u Sredozemlju. Ipak, ova nastojanja nisu dovoljno brojna da bi mogla preokrenuti trenutačne trendove neodrživog razvoja. Ako se ne poduzmu značajne promjene, Sredozemlje, ova vodeća svjetska turistička regija, mogla bi „ugroziti“ svoja najveća dobra, što bi urodilo dodatnim gospodarskim ograničenjima i pogoršanjem uvjeta života.

Demografski, gospodarski, socijalni i kulturni izazovi

Postoji oštra suprotnost između demografskog stanja u zemljama sjevernog i južnog Sredozemlja. Zemlje sjevernog Sredozemlja suočene su s problemom stanovništva koje stari. U južnim i istočnim zemljama rast stanovništva i dalje je važno pitanje, uz očekivano povećanje stanovništva od 90 milijuna do 2025. Međutim, izraziti pad stopa plodnosti tijekom posljednjih deset godina sada u ovim zemljama rezultira demografskom tranzicijom.

Iako se tradicionalno radi o trgovinskoj i tranzitnoj regiji, Sredozemlje je samo povremeno uspijevalo biti konkurentno na međunarodnim tržištima. Unatoč uspjehu određenih dinamičnih polova i skupina/klastera rasta, sredozemnim poduzećima, uglavnom malim i srednjim, i prečesto nedostaje dinamičnosti i konkurentnosti. Ona se općenito ne ističu u pogledu inovacija, budući da su se predugo temeljila na „rentnom gospodarstvu“, hranjena eksploatacijom, poput rudarske, zemljopisnog položaja i prirodnih resursa regije.

Postoji značajan problem u vezi integriranja tržišta rada, posebno među mladima. Sjever nije u mogućnosti preuzeti znatan pritisak u vezi useljavanja iz južnih i istočnih sredozemnih zemalja koje su suočene s potrebom otvaranja preko 30 milijuna novih radnih mjesta do 2025. Za razliku od usporedivih regija u ostalima dijelovima svijeta, ove zemlje još nisu uspjele postići gospodarski uzlet te prosječni BDP po stanovniku, u paritetu kupovne moći, pojedinih od tih zemalja još uvijek iznosi jednu petinu razine sredozemnih zemalja EU.

U većini sredozemnih gospodarstava koja su posljednjih 20 ili 30 godina bila nedovoljno dinamična u odnosu na ostale regije u svijetu postoje poteškoće u pogledu zapošljavanja, uz stope nezaposlenosti koje se općenito kreću između 8 i 25%. Siromaštvo je u tijesnoj vezi sa zapošljavanjem kao i s promjenama koje marginaliziraju kategorije društva, kao što je vrlo brza transformacija sektora poljoprivrede, obrta i ruralnog sektora.

Socijalna pitanja također su od velikog interesa, posebno u zemljama južnog i istočnog Sredozemlja. Unatoč napretku, ove zemlje još uvijek zaostaju u pogledu pismenosti i jednakosti spolova. Siromaštvo, posebno u ruralnim područjima, još uvijek je problem koji prevladava u mnogim zemljama, iako ima razmjerno malo krajnjeg siromaštva. Stanje dodatno pogoršava neravnomjerna raspodjela blagostanja. Stanovništvo mnogih južnih i istočnih sredozemnih zemalja također trpi zbog nedovoljnog pristupa zdravoj vodi za piće i sanitaciji.

Stanje među zemljama u pogledu njihove kulturološke sposobnosti vrlo je neravnomjerno, iako to dijelom ne dolazi do izražaja zbog nepostojanja kulturnih indikatora koje je puno teže razviti nego u ostalim sektorima. Rad u sklopu Strategije omogućio je da se mjere kako teškoće tako i elementi raznolikosti koji su također široki i koje je potrebno uvažiti budući da pokazuju volju za potvrđivanjem, u kontekstu globalizacije, prirodne raznolikosti te promicanjem jedinstvene sredozemne kulture kao temeljnog gospodarskog i socijalnog dobra.

Izazovi globalizacije, regionalna suradnja i upravljanje

Izazov globalizacije zahtijeva široku regionalnu suradnju, političku stabilnost, učinkovito upravljanje i socijalnu zaštitu. Ipak, stanje sredozemnih zemalja u pogledu ispunjavanja ovih uvjeta vrlo je asimetrično.

Integriranje u EU znatno je unaprijedilo politično i gospodarsko stanje sredozemnih država članica EU (Španjolska, Portugal, Grčka i sada Slovenija, Malta i Cipar). Daljnjim proširenjem EU, uz moguće članstvo drugih zemalja istočnog Jadrana i Turske, učvrstilo bi se ovo kretanje i dovelo bi do veće konvergencije u politici te gospodarskoj i okolišnoj politici. Sredozemne države članice EU suočavaju se s izazovima globalizacije uz snažnu podršku Europske unije.

Zemlje južnog i istočnog Sredozemlja koje se naravno suočavaju s istim izazovima globalizacije nemaju koristi od ove dinamičke regionalne suradnje. Europsko-sredozemnom partnerstvu koje je uspostavljeno 1995. još uvijek je potrebno kolektivno viđenje održivog razvoja kao i odgovarajući resursi i obveze. Problem se sastoji od neodgovarajućih razina suradnje između Sjevera i Juga te Juga i Juga kao i od stalnih sukoba, posebno na Bliskom Istoku, iako se čini kako se pojavljuju određena dugoročnija politička rješenja. S obzirom na sporost širenja demokracije upravljanje je slabo a političke i strukturne reforme koje su vrlo nužne, posebno potreba za unaprjeđenjem poštovanja ljudskih prava i ravnopravnosti spolova, ne usvajaju se dovoljno brzo.

Ovaj će trend kumulativne političke, socijalne, gospodarske i okolišne razdjelnice između dviju obala Sredozemlja, ako se odgovarajuće reforme ne budu hitno provele, rezultirati rastućom nestabilnošću i istaknuti postojeće razine socijalne i gospodarske asimetrije. Alternativa tome je povećati u najvećoj mogućoj mjeri komplementarnosti i mogućnosti između Sjevera i Juga, u kontekstu zajedničkih i diferenciranih procesa održivog razvoja, i optimizirati pozitivne učinke globalizacije.

Dugoročno se izbor stoga postavlja između neujednačenog razvoja na Sjeveru i Jugu ili zajedničkog razvoja izgrađenog oko snažnog osjećaja zajedničke sudbine u regiji. S ovog stanovišta, najbolji izgled sredozemnih zemalja članica EU i zemalja koje nisu članice EU za ispunjavanje izazova globalizacije i uspješno natjecanje u višepolarnom svijetu koji je u nastanku sastoji se u udruživanju snaga i osnaživanju proširenog regionalnog prostora, koji

obuhvaća i Europu i Sredozemlje, te u osiguravanju da Sredozemlje bude područje stabilnosti, zajedničkog prosperiteta, demokracije i tolerancije.

Europska politika susjedskih odnosa (ENP) koju je EU pokrenula u 2003/4. predstavlja korak u dobrom pravcu. ENP nastoji produbiti političku suradnju i gospodarsku integraciju između EU i njenih izravnih susjeda i primicati i pružati potporu boljem upravljanju i reformi u sredozemnim zemljama. Putem međusobno dogovorenih planova djelovanja EU i njeni partneri u sklopu ENP obrađivat će pitanja od zajedničkog interesa i osmišljavati mjere koje su povoljne za gospodarski rast i socijalnu koheziju, podizanje standarda života i zaštitu okoliša, doprinoseći time dugoročnom cilju održivog razvoja u sredozemnoj regiji.

1.2 Temeljna načela i dugoročna perspektiva

Temeljna načela

Temeljno načelo Mediteranske strategije glasi da se održivost treba temeljiti na međusobnoj ovisnosti njena tri stupa: gospodarskom razvoju, socijalnoj pravednosti i zaštiti okoliša, kao i na unaprijeđenom upravljanju. Okoliš, kultura i razvoj u regiji nerazdvojivo su međusobno povezani te stoga ne samo od odlučujuće važnosti već također i sve hitnije kako bi se postigao napredak u ubrzanju ka održivom razvoju. U tu je svrhu nužno otvarati radna mjesta šireg opsega i usredotočiti se na ublažavanje siromaštva, iako ovo također ovisi o politikama koje su izvan opsega ove Strategije. Na socijalnoj razini, od temeljne je važnosti unaprijediti standard života koji se temelji na pristupu osnovnim uslugama i financijskim resursima, postignuću jednakosti spolova i pravednosti među naraštajima. Provedba Strategije također zahtijeva promicanje unaprijeđenog upravljanja, uz pravosuđe i puno priznavanje ljudskih prava. Potrebno je snažno podupirati pristupe koji se temelje na lokalnom razvoju, civilnom društvu, sudjelovanju privatnog sektora i nevladinih udruga, sudjelovanju raznih dionika, partnerstvu i odgovornosti poduzeća.

U pitanjima međunarodne suradnje Strategija se temelji na načelu solidarnosti i zajedničke ali različite odgovornosti između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Ponovno se potvrđuje strateška vrijednost kulturne raznolikosti i naglašava potreba za izbjegavanjem paradigme jedinstvenog modela razvoja. Sadašnja kretanja treba stoga preokrenuti kroz zajedničke napore za izbjegavanjem nepravednog, neuravnoteženog, standardiziranog i rasipnog razvoja u Sredozemlju i njegovim podregijama te prevladati rizike i loše perspektive scenarija razvojnog trenda.

Dugoročna perspektiva za Sredozemlje

Strategija se temelji na dugoročnom viđenju „održivog“ Sredozemlja koje je politički stabilno, u procvatu i mirno. Ovo se viđenje temelji na proaktivnom izboru scenarija koji donosi prednosti za sve („win-win“) u kojem se promiče zajednički razvoj Sjevera i Juga uz korištenje pozitivnih sinergija učinkovitog okolišnog, razvojnog i gospodarskog upravljanja. Potrebni su zajednički naponi kako bi se postigao napredak u održivom upravljanju resursima i obalnim područjima te povećanju prirodne i kulturne raznolikosti u regiji. Bit će potrebno razvijati dinamiku komplementarnosti i razmjene između Europe i njenih sredozemnih susjeda koja će se temeljiti na koncepciji „zajedničke sudbine“ te zajedničkih i različitih odgovornosti.

Kada Strategije bude kolektivno potvrđena i provođena putem nacionalnih strategija, regija bi se trebala kretati ka modelu visoko integrirane eko-regije u sklopu proširenog europsko-sredozemnog područja prosperiteta i stabilnosti. Snažno regionalno jedinstvo trebalo bi se pojaviti u Sredozemlju, u kojem će se razvoj temeljiti na priznavanju strateške vrijednosti okoliša i raznolikosti, uz zajednicu zemalja koje sudjeluju u procesima upravljanja za održivi razvoj, gospodarski rast i poboljšanje životnog standarda.

U tom će scenariju novo Sredozemlje biti u mogućnosti uspješno sudjelovati u globalizaciji kroz jačanje njegovih specifičnosti, komplementarnosti i sinergija sa susjednim zemljama u Europskoj uniji i Ligi arapskih država. Postepeno bi se moglo smanjivati gospodarske i socijalne podjele unutar zemalja i takve podjele između zemalja te postizati milenijske razvojne ciljeve. Trebalo bi zaštititi osnovna javna dobra te u određenim slučajevima i obnoviti, a upravljanje prirodnim resursima značajno će se unaprijediti i ti će se resursi više cijiniti. Povećat će se svijest naroda u regiji u vezi ogromnog potencijala kojeg imaju raznolikost i kakvoća njihove baštine za povećane i raznolike oblike turizma koje će se razviti u sinergiji s poljoprivredom i drugim gospodarskim aktivnostima. Gradovi će postati stvarni vektori regionalnog razvoja, a radna mjesta mogla bi nastajati u novim izglednim sektorima, uključujući istraživanje i razvoj, pristup temeljnim potrebama, čistije tehnologije i industrije, jačanje biološke raznolikosti i javni prijevoz. EU i njeni južni susjedi razumjet će svoje uzajamne interese i prepoznati prednosti koje u svijetu globalne konkurencije treba izvući iz njihovih komplementarnosti i razmjene.

1.3 Četiri glavna cilja

U okviru općeg cilja promicanja napretka u pravcu održivosti na gospodarskom, socijalnom i okolišnom području te na području upravljanja određena su sljedeća četiri cilja.

Cilj 1: Doprinos gospodarskom razvoju kroz povećavanje/jačanje sredozemnih dobara

Temeljeći se na uvjerenju da zaštita okoliša i gospodarski rast nisu nužno nespojivi, namjera Strategije je jačati gospodarski razvoj uz istovremeno smanjivanje pritiska na prirodne resurse. Ovo bi trebalo dovesti do ravnoteže između zadovoljavanja potreba naroda, zahtjeva gospodarskog razvoja i zaštite okoliša, odgovarajući time na potražnju za zapošljavanjem i socijalne potrebe, smanjujući jaz u pogledu prihoda kao i nesimetričnost između zemalja u razvoju i razvijenih zemalja kao te promičući rast.

Radi ispunjavanja svrhe zapošljavanja i stvaranja prihoda podržavat će se regionalne i nacionalne inicijative koje imaju za cilj pojačavati međunarodne i privatne investicije kao i potporu za javni razvoj u zemljama Sredozemlja, uz poseban naglasak na južnim i istočnim zemljama. U tu se svrhu poseban naglasak stavlja na jačanje mogućnosti koje proizlaze iz buduće Europsko-sredozemne slobodne trgovinske zone (EMFTA) i odnosa s ostalim zemljama Srednjeg Istoka, potičući također dvostrana investicijska partnerstva između sjevernih i južnih zemalja. Bit će potrebno uzeti u obzir rezultate Procjene utjecaja na održivost EMFTA koju je pokrenula Europska komisija.

Da bi se postigli ovi ciljevi, Strategija se zalaže za kumulativne tokove dodane vrijednosti koja treba nastati iz jedinstvenih kulturnih i prirodnih bogatstava regije, uz istovremeno istraživanje novih putova za promicanje inovacija, vještina i kulture. Trebalo bi stoga promicati nove aktivnosti u uslugama, čistijoj proizvodnji, novim tehnologijama koje

manjuju potrošnju prirodnih resursa, uključujući promicanje malih i srednjih poduzeća i industrija kao sredstava gospodarskog razvoja i zapošljavanja. Potrebne su jače lokalne interakcije između privatnog sektora i obuke i istraživanja, uz stvaranje dinamičnih lokalnih skupina poduzeća. Treba također težiti ravnomjernijoj raspodjeli novih aktivnosti u zemljama u razvoju kako bi se osigurale lokalne mogućnosti zapošljavanja te time omogućilo ograničavanje odljeva mozgova. Bit će također nužno poticati uravnoteženi regionalni razvoj kojim se izbjegava prekomjerna koncentracija aktivnosti u obalnim područjima.

Cilj 2: Smanjiti socijalne nejednakosti kroz provedbu milenijskih razvojnih ciljeva i jačati kulturne identitete

Razvijanje ljudskih resursa i poticanje sposobnosti svih različitih čimbenika od odlučujuće je važnosti. Zaštitu okoliša, gospodarski razvoj i održivi napredak nije moguće postići dok je tako veliki dio stanovništva nepismen i nema pristupa temeljnim uslugama. Potrebno je jačati mjere za poticanje jednakosti spolova, promicanje uloge žena u društvu, podržavanje unaprjeđivanja ruralnih područja koja se prečesto zanemaruju i planiranje urbanog razvoja.

Da bi pridonijela ovim ciljevima, Strategija podržava milenijske razvojne ciljeve (MDG) kako bi poboljšala standard života i jednakost spolova.

Socijalno stanje i kretanja važna su komponenta pri formulaciji i provedbi politika održivog razvoja. Nacionalne strategije, budući da su bliske nacionalnoj realnosti, trebaju naravno sadržavati prijedloge za rješavanje problema zapošljavanja i siromaštva. U regiji treba provoditi relevantne milenijske razvojne ciljeve i stalno ih pratiti na temelju odgovarajućih indikatora. Sredozemna regija imala bi koristi od dijaloga o pitanjima zapošljavanja čim se isto može učinkovito pokrenuti.

Promicanje sredozemne kulturne raznolikosti, vrijednosti i tradicionalnog znanja također je vrlo bitno. Određene sastavnice Strategije posebno su relevantne za kulturne aspekte, uključujući obrazovanje (specifično o održivom razvoju), kulturnu razmjenu, poticaje za uspostavu sredozemnih etiketa (labels), promicanje novih oblika kulturnog turizma i suradnju za jačanje kulturne baštine.

Cilj 3: Promijeniti obrasce neodržive proizvodnje i potrošnje i osigurati održivo upravljanje prirodnim resursima

Razvoj ne može biti „održiv“ ako se ne prekinu neodrživi postupci koji utječu na osnovna zajednička dobra te ako se ne pruži pomoć za obnovu ovih zajedničkih dobara. Prioritet treba dati zaštiti mora, obale, klime i kakvoće zraka, vodnih resursa, tla i biološke raznolikosti, tradicionalnog znanja o prirodi, kulturne i krajobrazne baštine, uz smanjivanje izlaganja prirodnim opasnostima poput poplava, požara, suša, potresa i plimnih valova. Nužno je također zaustaviti stalnu degradaciju tala, krajobraza i obalnih područja te ispunjavati ciljeve Samita o Zemlji kroz zaštitu i jačanje morske, obalne i kontinentalne biološke raznolikosti.

Od temeljne je važnosti prekinuti veze zbog kojih je gospodarski razvoj ovisan od odgovarajućeg ili čak intenzivnijeg iskorištavanja prirodnih resursa te „razdvojiti“ gospodarski rast od povećanog pritiska na okoliš, pridonoseći time postizanju odgovarajućih milenijskih razvojnih ciljeva. U tu svrhu promjene treba prvo promicati u obrascima potrošnje i proizvodnje kroz korištenje obnovljivih izvora energije, čistih tehnologija, primjerene infrastrukture, učinkovitijeg javnog prijevoza uključujući i javnu nabavu koja u sve većoj

mjeri treba postati ekološka. Potreban je pristup informacijama, obrazovanje, obuka i stručno usavršavanje kako bi se postigao prijelaz s kulture „hitnog djelovanja“ na kulturu „sprječavanja“. Nužno je također unaprijediti upravljanje vodom, energijom, tlom i resursima obalnog područja, a smanjiti porast proizvodnje otpada i emisija onečišćujućih tvari. Ovakvo „razdvajanje“ bit će korisno i za poduzeća i za okoliš, nudeći scenarij u kojem sve strane dobivaju („win-win“).

Cilj 4: Poboljšati upravljanje na lokalnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini

Široko utemeljen održivi razvoj moguće je postići uz odgovarajuće upravljanje koje zahtijeva obnašanje ovlasti koje treba provoditi u okruženju otvorenosti, sudjelovanja, odgovornosti, učinkovitosti i usklađenosti. Mediteranska strategija stoga podržava Plan provedbe usvojen u Johannesburgu koji se zalaže za dobre okolišne, socijalne i gospodarske politike, demokratske institucije koje odgovaraju potrebama naroda, vladavinu prava, antikorupcijske mjere, jednakost spolova i okoliš koji omogućuje investicije kao temelj održivog razvoja. Naime, bez više učinkovitog upravljanja i aktivnog sudjelovanja raznih čimbenika neće se postići nijedan od ostalih ciljeva Strategije. U tu svrhu bit će potrebno podržavati regionalna i nacionalna nastojanja za boljim upravljanjem, sudioničkim lokalnim razvojem, sudjelovanjem civilnog društva i nevladinih udruga te partnerstvima s privatnim sektorom. Primjenom načela Arhuške konvencije promicat će se sudjelovanje civilnog društva u postizanju održivog razvoja.

Naglasak treba također staviti na važnost koju za upravljanje okolišem ima integrirano prostorno planiranje u sklopu sustava podijeljene odgovornosti. Ovo zahtijeva razvijanje umrežene suradnje i dijaloga između čimbenika, širenje znanja i obuku za učinkovite postupke upravljanja. Između sredozemnih zemalja bit će potrebno promicati regionalnu i subregionalnu suradnju, posebno kroz razvijanje učinkovitijih i racionalnijih kanala sudjelovanja i postupaka rada. Obrazovanje i obuka, posebno obrazovanje za održivi razvoj (ESD), priznati su kao preduvjet unaprijeđenog upravljanja. S obzirom da je 13 ugovornih stranaka usvojilo Strategiju obrazovanja za održivi razvoj (SESD, Vilnius, 2005.), ovo bi se moglo koristiti kao nacrt za usklađeno regionalno djelovanje.

Konačno, važna komponenta Strategije je razvijanje sinergija u cilju jačanja procesa provedbe globalnih konvencija, uključujući Okvirnu konvenciju Ujedinjenih naroda o promjeni klime i njen Protokol iz Kyota, Konvenciju o biološkoj raznolikosti, Konvenciju o suzbijanju dezertifikacije i Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravu mora, u vezi s Barcelonskom konvencijom i ostalim relevantnim regionalnim instrumentima.

1.4 Sedam prioriteta područja djelovanja i sinergije

U nastavku je utvrđeno sedam prioriteta područja djelovanja i sinergije u kojima je prijeko potrebno postići istinski napredak:

- bolje upravljanje vodnim resursima i potrošnjom,
- poboljšano racionalno korištenje energije, povećano korištenje obnovljive energije i ublažavanje promjene klime i prilagodba istoj,
- održiva pokretljivost kroz odgovarajuće upravljanje prometom,
- održivi turizam kao vodeći gospodarski sektor,
- održiva poljoprivreda i ruralni razvoj,

- održivi urbani razvoj, i
- održivo upravljanje morem, obalnim područjima i morskim resursima.

Ova prioritetna područja djelovanja odabrana su zbog nekoliko razloga:

- Ova su područja najugroženija neodrživim kretanjima. Među njima posebnu bi pažnju trebalo posvetiti pitanjima koja se odnose na more i obalna područja koja čine zajednička dobra naroda Sredozemlja.
- Ova su područja također od odlučujuće važnosti na gospodarskoj i socijalnoj razini, budući da nude veliki potencijal za unaprjeđenje. Priznato je međutim da je također potrebno učiniti znatne napore u ostalim sektorima, posebno industriji, kako bi se udovoljilo izazovima s kojima se regija suočava.
- Ovih sedam prioritetnih područja zrelo je za djelovanje i oni iskazuju sve nedostatke u upravljanju i integraciji koje je potrebno ispraviti ako se želi da regija bude u mogućnosti sudjelovati u procesu održivog razvoja.

U matrici u Prilogu 1 sažet je logički okvir Strategije i navedeni međusobni odnosi između četiri cilja i sedam prioritetnih područja djelovanja.

2. POSTIZANJE NAPRETKA U SEDAM PRIORITETNIH PODRUČJA DJELOVANJA

Ciljevi, usmjerenja i djelovanja koja su predložena za sedam prioriternih područja djelovanja tek su indikativni¹ budući da se namjeravaju primjenjivati diljem regije. Iako su utvrđena odvojeno, predložena djelovanja u velikoj su mjeri međusobno zavisna i postoji veća vjerojatnost da budu uspješna ako se provode u konvergenciji i tijesnoj povezanosti sa srodnim djelovanjima u drugim područjima.

Namjera je da predložena djelovanja provode sve stranke na koje se to odnosi, a pažnju bi trebalo posvetiti odabiru troškovno najučinkovitijih rješenja, uključujući studije procjene utjecaja kada je primjereno, i korištenju istih kao prioriternog tržišnog alata. Provedba ovih djelovanja jasno ima svoj trošak. Potrebna sredstva mogla bi proizaći iz izravnih ušteda u infrastrukturi i korištenju prirodnih resursa, smanjenih razina onečišćenja i propadanja okoliša (za koje se procjenjuje da iznose između 3 i 5% BDP-a), iz reforma politika i, naravno, iz međunarodne suradnje.

Zemlje ili skupine zemalja suočene su s bitno različitim situacijama i izazovima i možda će biti potrebno da usvoje specifične pristupe i ciljeve. Iako je usklađenost potrebna u regionalnim i subregionalnim pristupima, kako je izneseno u zajedničkoj Strategiji, bit će potrebno odrediti ili prilagoditi specifične nacionalne ciljeve u skladu sa svakim nacionalnim strateškim i planskim okvirom. Tijekom provedbe trebalo bi predlagati „pilot akcije“, ograničenih troškova i potencijalno dobro vidljive, kao sredstvo ubrzavanja promjene i pokazivanja političkog opredjeljenja za održivi razvoj. Pored djelovanja predloženog u nastavku, trebalo bi pojačati provedbu relevantnih i već usvojenih preporuka i djelovanja MCSD-a.

2.1 Unaprjeđivanje integriranog upravljanja vodnim resursima i potražnjom za vodom

Voda je oskudan i osjetljiv resurs koji je neravnomjerno raspoređen u vremenu i prostoru, a očekuje se da će uslijed promjene klime doći do neredovitih i manjih volumena oborina. Manjak vode, zbog neredovitih oborina i suhoće, glavno je ograničenje za poljoprivredu. Navodnjavanje je najveći potrošač vode. Broj osoba u regiji koje godišnje imaju manje od 1000 kubičnih metara vode trenutačno je 108 milijuna a do 2025. može dostići 165 milijuna. U pojedinim zemljama stanje je kritično.

Nacionalne strategije daju prednost politikama opskrbe kroz izgradnju brana i bušotina. Međutim, mnoge brane u zemljama južnog i istočnog Sredozemlja izgubit će dio kapaciteta zbog zamuljenja i samo će ih mali broj zemalja dugoročno i nadalje biti u mogućnosti eksploatirati. Vodonosni slojevi, od kojih se mnogi sastoje od neobnovljive fosilne vode, prekomjerno se koriste ili nepovratno propadaju uslijed prodiranja slane vode. Hidrološki sustavi se pogoršavaju kao rezultat propadanja i prekomjernog korištenja slivnih područja te nestanka močvarnih područja. Upravljanje prekograničnim vodnim resursima potencijalni je izvor sukoba.

Mnoge ili većina sredozemnih zemalja suočavaju se s nekoliko pitanja u vezi vode: kako održivo upravljati njihovim oskudnim vodnim resursima; kako osigurati pristup zdravoj vodi

¹ Za ciljeve Strategije bazna godina je 2000. osim ako nisu navedene druge godine. Za milenijske razvojne ciljeve bazna godina je 1990.

za piće skupinama stanovništva koje ga još nemaju; te kako priviknuti potrošače na postupke koji štede vodu. Prvi izazov zahtijeva politike upravljanja potražnjom za vodom kako bi se smanjili gubici i pogrešno korištenje, razvijanje više dodane vrijednosti kroz veću učinkovitost pri navodnjavanju i korištenju vode u industriji i urbanim područjima, zadovoljavanje gospodarskih i socijalnih potreba uz smanjenje troškove. Ovaj izazov također zahtijeva integrirano upravljanje slivnim područjima i močvarnim ekosustavima te povećanje opskrbe vodom, posebno kroz razvoj nekonvencionalnih izvora vode. Drugi izazov zahtijeva postizanje milenijskih razvojnih ciljeva u vezi pristupa zdravoj vodi za piće i sanitacije. U pogledu trećeg izazova potrebno je jačanje partnerstva s lokalnim korisnicima vode i tijelima vodnog gospodarstva te kampanje podizanja svijesti o načinima štednje vode.

Određene zemlje Sjevera i Juga počele su provoditi učinkovitije gospodarenje vodama na kakvo poziva Samit iz Johannesburga. EU je pokrenula inicijativu za vodu čiju središnju komponentu čini okvir suradnje koji će pridonijeti postizanju milenijskih razvojnih ciljeva u regiji.

Ciljevi

- Stabilizirati potražnju za vodom kroz smanjenje gubitaka vode i rasipnog korištenja vode (smanjenje potražnje na Sjeveru i kontrolirano povećanje na Jugu i Istoku) i povećati dodanu vrijednost po kubičnom metru korištene vode.
- Promicati integrirano upravljanje riječnim područjima, uključujući površinsku i podzemnu vodu, i ekosustavima te poticati ciljeve uklanjanja i smanjivanja onečišćenja.
- Postići milenijske razvojne ciljeve u vezi pristupa zdravoj vodi za piće i sanitacije.
- Promicati sudjelovanje, partnerstvo, aktivnu suradnju i solidarnost za održivo gospodarenje vodom na lokalnoj i nacionalnoj razini.

Usmjerenja i djelovanje

Regionalna suradnja

1. Promicati središnju komponentu Vodne inicijative Europske unije kao jednog od sredstava za postizanje milenijskih razvojnih ciljeva i Plana provedbe iz Johannesburga. Jačati sinergije s donatorima kao podrška investicijama i s ostalim regionalnim okvirima za suradnju.

Upravljanje potražnjom za vodom

2. U nacionalnim strategijama odrediti precizne globalne i nacionalne ciljeve u pogledu učinkovitosti. Preusmjeriti vodne politike u cilju integriranja upravljanja potražnjom za vodom u poljoprivredne i druge sektorske politike te poticati pristupe usmjerene na potražnju u cilju unaprjeđivanja učinkovitosti korištenja vode, smanjivanja nepotrebnih gubitaka, provedbe tehnika za štednju vode kod navodnjavanja te uključivanja industrije, turizma i gradova u nadziranje otpadne vode.

3. Uspostaviti primjerene porezne i cjenovne sustave i poticati investiranje u upravljanje potražnje te razvijanje financijskih mehanizama za internalizaciju vanjskih troškova i očekivanje koristi od mjera štednje vode.

Integrirano upravljanje vodnim resursima

4. Poticati uspostavu primjerenih tijela i organizacija za integrirano upravljanje riječnim područjima (površinske vode, podzemni resursi i ekosustavi) u kvalitativnom i kvantitativnom pogledu. Jačati međunarodne obveze preuzete za upravljanje prekograničnim vodnim resursima.
5. Očuvati i povećavati vodne resurse kroz mjere očuvanja tla i vode, poljoprivredne postupke i postupke u šumarstvu, navodnjavanje malog razmjera kao i recikliranje urbanih i industrijskih otpadnih voda i odvodne vode uzimajući u obzir standarde kakvoće.
6. Jačati regulatorne i druge instrumente, kada je primjereno, u cilju smanjenja prekomjerne eksploatacije podzemne vode i neobnovljivih izvora vode i promicati umjetno dopunjavanje podzemne vode kada je potrebno.
7. Štititi vodne ekosustave i ponovno uspostaviti njihovu regulatornu ulogu.

Pristup vodi i sanitaciji

8. Podržavati investicije u cilju prepolovljenja do 2015. godine omjera stanovništva koje nema pristup zdravoj vodi za piće i sanitaciji, u skladu s milenijskim razvojnim ciljevima.
9. Jačati propise, kada je primjereno, i promicati investiranje u sustave pročišćavanja otpadne vode u cilju sprječavanja i smanjivanja onečišćenja iz urbanih i industrijskih izvora.

Upravljanje vodnim gospodarstvom

10. Promicati programe za integrirano participatorno upravljanje vodnim resursima, uključujući partnerstvo s lokalnim vlastima, privatnim sektorom i nevladinim udrugama.
11. Djelovati u cilju obrazovanja korisnika o potrebi štednje vode i štititi njenu kakvoću.

2.2. Osiguravanje održivog gospodarenja energijom i ublažavanje i prilagodba učincima promjene klime

Potrošnja energije sredozemnih zemalja koje u velikoj mjeri ovise o fosilnim gorivima više se nego udvostručila tijekom posljednjih 30 godina. Mnoge sredozemne zemlje uspostavile strukture određivanja cijene i poreza koje ne vode štednji energije. Pored toga nedovoljno se potiču obnovljivi izvori energije. Ako se ovaj trend nastavi, doprinos Sredozemlja ukupnim globalnim emisijama stakleničkih plinova mogao bi porasti sa 7% na 9%. Nadalje bi se energetska ovisnost regije mogla uvelike povećati.

Ovakvo stanje tim je više za žaljenje što je Sredozemlje ekoregija koja je posebno osjetljiva na promjenu klime, ima značajan potencijal za obnovljivu energiju iz prirodnih izvora (sunce,

vjetar itd.) i mogla bi postići znatne uštede iz racionalnog korištenja energije. Politike koje slijede ova usmjerenja poticale bi tehnološki napredak, stvarale mogućnosti zapošljavanja i povećale proizvodnost. Odlučna provedba Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o promjeni klime i njenog Protokola iz Kyota od strane zemalja koje su je potpisale ili će je potpisati također bi osigurala kratkoročne i dugoročne lokalne i globalne prednosti, posebno jačanjem regionalne suradnje i financiranjem održivih razvojnih projekata u sredozemnim zemljama u razvoju.

Ciljevi

- Promicati racionalno korištenje energije.
- Jačati potencijal obnovljive energije.
- Nadzirati, stabilizirati ili smanjivati, kako je primjereno, emisije stakleničkih plinova.
- Uspostaviti u nacionalnim razvojnim planovima mjere za prilagodbu promjeni klime.
- Povećati u ruralnim područjima, kada je potrebno, pristup električnoj energiji.

Usmjerenja i djelovanje

Promicati politike štednje energije i obnovljivih i čistijih energija

1. Uspostaviti opće i sektorske ciljeve za promicanje racionalnog korištenja energije i razvijanje obnovljivih energija u nacionalnim i lokalnim strategijama održivog razvoja. Poželjan cilj za smanjivanje intenziteta potrošnje energije po jedinici bruto domaćeg proizvoda do 2015. mogao bi biti u rasponu od 1-2% godišnje. Poželjan cilj za obnovljivu energiju bio bi zadovoljavanje 7% ukupne potražnje za energijom na ovaj način do 2015., isključujući gorive obnovljive tvari i otpad (CWR).
2. Poticati gospodarske čimbenike, lokalne vlasti i potrošače na usvajanje održivih navika štednje energije kroz formiranje cijena, ciljane subvencije, porezne poticaje i kampanje povećanja svijesti javnosti uz podršku nevladinih udruga. Poticati gospodarske mehanizme, poput certifikata za trgovanje obnovljivom energijom (TREC), i propisa čija je svrha promicati obnovljive energije.

Jačati regionalnu suradnju i podržavati provedbu Okvirne konvencije o promjeni klime i njenog Protokola iz Kyota

3. Pozvati sredozemne zemlje na suradnju u provedbi Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o promjeni klime i mehanizama fleksibilnosti iz Kyoto Protokola kako bi se pripremile za fazu nakon 2012. i usmjerile ka regionalnom investiranju u cilju smanjivanja emisija stakleničkih plinova.
4. Razvijati sinergije s Mediteranskim programom obnovljive energije (MED REP), Mediteranskom energetsom platformom iz Rima (REMEP) i Europsko-sredozemnom energetsom politikom.

Prilagoditi se promjeni klime

5. Uspostaviti u nacionalnim politikama koncepciju prilagodne promjeni klime. Izraditi planove u cilju predviđanja rizika i najizloženija područja Sredozemlja, posebno otoke, ušća i suha poljoprivredna područja prilagoditi promjeni klime.

Pristup električnoj energiji

6. Podržavati projekte i investicije za pristup električnoj energiji. Poželjan cilj do 2015. (u usporedbi s 1990.) bio bi prepolovljavanje omjera stanovništva u zemljama u razvoju koje nema pristup električnoj energiji.

2.3 Osiguravanje održive pokretljivosti kroz odgovarajuće upravljanje prometom

Potrebe putničkog i robnog prometa rastu brže od stope gospodarskog i demografskog rasta. S obzirom na ovakva kretanja, prometni sustavi dugoročno nisu održivi. Korištenje pomorskog prijevoza na velike udaljenosti i obalnog brodarstva u vrlo je velikom širenju, što rezultira velikim onečišćenjem i rizicima od iznenadnih događaja. Veze između dviju obala Sredozemlje općenito su nedovoljno racionalne i konkurentne. Kopnenim prijevozom dominira cestovni prijevoz na koji otpada 88% putničkog prijevoza i 82% robnog. Budući da na prijevoz otpada jedna trećina ukupne potrošnje energije, prijevoz u sjevernim zemljama u vrlo velikoj mjeri doprinosi emisijama stakleničkih plinova i onečišćenju. Troškovi zbog prometnog zagušenja u stalnom su porastu. Kretanja u pogledu prometa u južnim zemljama daju povoda istoj zabrinutosti. Često su pogoršana sustavima javnog investiranja, subvencijama i oporezivanju koje pogoduje pokretljivosti koja se temelji na korištenju privatnih motornih vozila i cesta umjesto zbirnih oblika prijevoza.

Iako ova kretanja postavljaju teška pitanja koja imaju kulturne i socijalne dimenzije, istima bi se moglo održivo upravljati uz primjenu odgovarajućih regionalnih i nacionalnih politika koje predviđaju očekivani razvoj. Određene zemlje te sve veći broj lokalnih vlasti pokazale su put kroz usvajanje politika koje promiču održivije upravljanje prometom. U Europskoj uniji primjenjuju se obavezni standardi za motorna vozila koji potiču tehnološka unaprjeđenja. Obećavajući rezultati postižu se također uspješnim eksperimentima u povezivanju morskog, željezničkog i cestovnog prijevoza.

Ciljevi

- Podržavati regionalne i nacionalne inicijative za promicanje konkurentnijih i održivijih prometnih sustava i unaprjeđivanje europsko-sredozemnih prometnih veza i mreža.
- Poticati prometne sustave koji su u većoj mjeri integrirani i koji osiguravaju bolju komplementarnost cestovnog, željezničkog i morskog prometa, uključujući značajan pomak s ceste na more i željeznicu.
- Unaprijediti integraciju prometnih politika u gospodarsko planiranje u cilju postizanja stalnog napretka u „razdvajanju“ rasta motornog prometa od porasta BDP-a.
- Poticati korištenje čistijih goriva ili goriva koja izazivaju manje onečišćenja.

Usmjerenja i djelovanje

Unaprijediti europsko-sredozemne prometne sustave

1. Razviti prije 2010. održivi europsko-sredozemni prometni okvir, uzimajući u obzir ciljeve EU Strategije održivog razvoja i druge relevantne regionalne inicijative.
2. Istražiti mogućnost proširenja na sredozemne države koje nisu članice EU prednosti Marco Polo programa za razvoj modalnog prijevoza cestom-morem.

Unaprijediti integriranje cestovnog, željezničkog i morskog prometa te smanjiti onečišćenje i štetnost

3. Podržavati politike investiranja i poticaja u cilju stabiliziranja i smanjenja udjela cestovnog prometa i promicati, nakon procjena utjecaja na okoliš, alternativne prijevozne sustave, posebno „morske autoceste“ i željeznice. Poželjan cilj do 2015. bio bi smanjiti udio cestovnog prijevoza na 75% ukupnog prometa kako u pogledu broja putnika tako i volumena roba.
4. Provoditi strateške procjene utjecaja na okoliš za velike nacionalne i međunarodne prometne planove i programe na lokalnoj gradskoj razini.
5. Smanjiti zagušenje gradskog prometa i onečišćenje promicanjem na lokalnoj gradskoj razini skupnih prijevoznih sustava koji izazivaju malo onečišćenje.
6. Razvijati čista goriva. Poželjan cilj za 2015-2020. bio bi povećati udio čistog goriva (ukapljeni naftni plin, bio gorivo za vozila na prirodni plin) i udio električnih i hibridnih vozila na 30% te uspjeti isključiti olovo sadržano u benzinu.

Razdvajanje porasta prometa i porasta BDP-a

7. Koristiti u najvećoj mogućoj mjeri gospodarske instrumente u cilju internalizacije troškova prijevoza u cijene do 2025. i istražiti mogućnosti za smanjenje korištenja prijevoza kroz mogućnosti daljinskog rada.

2.4 Promicanje održivog turizma

Sredozemlje je vodeća svjetska turistička regija. Turizam je glavna industrija u pogledu zapošljavanja i prihoda u regiji i sastoji se uglavnom od modela sezonskih morskih kupališta.

Intenzivna konkurencija između turističkih destinacija zaoštrena je poslovnim postupcima velikih turoperatera i nedostatka sposobnosti na lokalnoj razini za kontrolu neodrživih kretanja u razvoju turizma. Ovo je dovelo do određene standardizacije u ponudi turističkih objekata, nedovoljno kontroliranog razvoja i gubitka kakvoće u određenim poznatim destinacijama ili destinacijama koje se ubrzano razvijaju. Ovakvo stanje potiču javne politike koje naglašavaju brojeve turista i razvoj povezane infrastrukture a ne dodanu vrijednost, jačanje sredozemne raznolikosti i kulturni i socijalni razvoj. Turizam je važan za

gospodarstvo mnogih zemalja, no koristi su neravnomjerno raspodijeljene a štetni utjecaji na okoliš u područjima poput prometa, buke, proizvodnje otpada, potrošnje prostora i propadanja krajobraza, obala i ekosustava ne uzimaju se u obzir u nacionalnoj gospodarskoj statistici vezanoj za turizam.

Do 2025. u regiji se očekuje oko 637 milijuna turista (međunarodnih i domaćih), što znači dodatnih 270 milijuna u odnosu na 2000. Njih otprilike polovica boravit će u obalnim područjima. Predviđanjem ovih tokova postoji stvarna mogućnost utjecanja na međunarodni i domaći turizam te poticanja razvoja u pravcu više kulturnog-ruralnog i odgovornog turizma, što bi pogodovalo područjima u unutrašnjosti i gradovima, okolišnim interesima i zaštititi obale te kulturnim i povijesnim lokacijama.

Ciljevi

- Smanjiti negativne prostorne i okolišne utjecaje turizma, posebno u postojećim obalnim turističkim područjima.
- Promicati održivi turizam koji sa svoje strane učvršćuje socijalnu povezanost te kulturni i gospodarski razvoj, povećava raznolikost i specifičnosti Sredozemlja te jača sinergije s ostalim gospodarskim sektorima, posebno poljoprivredom.
- Povećati dodanu vrijednost turizma za lokalne zajednice i čimbenike u zemljama u razvoju.
- Unaprijediti upravljanje za održivi turizam.

Usmjerenja i djelovanje

Smanjiti negativne prostorne i okolišne utjecaje turizma

1. Jačati provedbu preporuka u vezi turizma koje su stranke usvojile 1999., utvrditi dobre postupke i izraditi dubinsku procjenu napretka postignutog do 2008.
2. Promicati unutar zemalja, na temelju studija nosivih kapaciteta, uravnoteženiju raspodjelu turista u pogledu odredišta i godišnjih doba.

Promicati ponudu održivih turističkih objekata i povećati dodanu vrijednost turizma za lokalne zajednice

3. Izraditi, što je prije moguće a ne kasnije od 2010., desetogodišnje promidžbene okvirne programe za Sredozemlje, zajedno s ministarstvima na koja se to odnosi, privatnim sektorom, stručnjacima za održivi turizam i promicateljima istog, ističući dobra sredozemne kulturne i okolišne baštine, s ciljem razvijanja „sredozemnog znaka turističke kakvoće“. Promicati pilot akciju na regionalnoj razini koja će podržavati provedbu nacionalnih i subnacionalnih programa.
4. Razvijati formule „povrata turizma“ („tourism pay-back“) na način da turisti pridonose očuvanju prirodnog okoliša, kulturne baštine i održivom razvoju odredišta.

5. Istražiti mogućnost primjene sustava oporezivanja koji se temelje na prometu, posebno morskom i zračnom na otoke, kao sredstva koje pridonosi održivom razvoju ovih područja.
6. Učinkovitije prilagoditi turizam ograničenjima i mogućnostima koje pružaju zaštićena prirodna područja, posebno u cilju očuvanja biološke raznolikosti i prirodne i kulturne baštine u regionalnim parkovima, rezervatima biosfere i zaštićenim obalnim područjima.
7. Poticati zemlje na promicanje programa sanacije u odredištima gdje hotelski objekti i turistička infrastruktura postaju zastarjeli i gdje se povijesne lokacije loše održavaju.

Unaprijediti upravljanje za održivi turizam

8. Unaprijediti koordinaciju između zemalja i velikih operatera u cilju poboljšanja usklađivanja propisa i razvijanja sinergija na regionalnoj razini.
9. Unaprijediti mehanizme suradnje između vlasti nadležnih za turizam i za okoliš te jačati sposobnosti lokalnih vlasti za upravljanje razvojem turizma i promicanje održivog turizma.

2.5. Promicanje održivog poljoprivrednog i ruralnog razvoja

Poljoprivreda u zemljama sjevernog Sredozemlja ima tendenciju koncentrirati se u nizinama i na obroncima planina a dijelom se temelji na navodnjavanju. Voda se međutim općenito ne koristi učinkovito. Često se prekomjerno koristi i često je onečišćena i pogođena salinizacijom. Sve više poljoprivrednog zemljišta dobre kakvoće gubi se zbog urbanog razvoja. Ova kretanja pogađaju i modernu poljoprivredu u zemljama južnog Sredozemlja. Područja u unutrašnjosti razvijenih zemalja, a posebno planinska područja u posljednjem su stoljeću u velikoj mjeri napušтана, uz posljedice za okoliš koje obuhvaćaju povećanu izloženost poplavama i požarima i gubitak biološke raznolikosti. U ovim područjima došlo je do smanjenja tradicionalnih aktivnosti i razina javnih usluga u njima je niska, no one imaju koristi od rasta turizma, rezidencijalnog gospodarstva i lokalnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. No, njihovi su krajobrazi često u opasnosti od propadanja, a to bi vjerojatno moglo biti nepovratno.

Poljoprivreda u južnim i istočnim zemljama još uvijek ima važnu socijalnu i gospodarsku ulogu, iako je proizvodnost općenito niska a učinkovitim i održivom gospodarenju vodnim resursima i tлом pridaje se mala važnost. Iako je ruralno stanovništvo, unatoč iseljavanju, i dalje brojno, ono je uglavnom siromašno i s niskom razinom obrazovanja. Ruralne žene, koje obavljaju većinu poljodjelskih radova, i dalje su socijalno marginalizirane i imaju ograničeni pristup gospodarskim i financijskim alatima. Prirodni resursi izloženi su značajnom pritisku, uz zabrinjavajuće rezultate u pogledu krčenja šuma, erozije, zamuljenja brana, smanjene kontrole nad otjecanjem vode, dezertifikacije i nepovratnog gubitka biološke raznolikosti. Pogođene strane iseljavanje percipiraju kao glavno rješenje za stanje trajnog siromaštva.

I dalje se povećavaju znatne razlike koje već postoje u razinama poljoprivredne proizvodnosti između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju te između moderne poljoprivrede i prirodne poljoprivrede. Pored toga, sredozemni poljoprivredni i ruralni modeli iz kojih sredozemni identitet vuče svoje podrijetlo izloženi su rastućoj opasnosti od dominacije uvezenih

obrazaca potrošnje. Ovaj trend posebno je ilustriran primjerom pada sredozemnog modela prehrane unatoč priznatih pozitivnih učinaka na zdravlje. Predvidivi scenarij očekivanih utjecaja liberalizacije trgovine, promjene klime i nedostatka učinkovitih ruralnih politika pruža pesimističnu sliku u pojedinim zemljama južnog i istočnog Sredozemlja, s izgledom za zaoštrenu regionalnu neravnotežu, dublje ekološko propadanje i stalnu ili tek nastalu socijalnu nestabilnost. Postoji očita potreba za alternativnim strategijama održive poljoprivrede i ruralnog razvoja na nacionalnoj i regionalnoj razini ako se želi postići napredak u smanjivanju ruralnog siromaštva, revitalizaciji područja u unutrašnjosti, razvijanju unutarnjih i inozemnih prodajnih tržišta i očuvanju okolišnih javnih dobara. Povećana međunarodna i domaća potražnja za visokokvalitetnim sredozemnim prehrambenim i poljoprivrednim proizvodima pruža značajnu priliku da se sredozemnu poljoprivredu učini konkurentnijom na globalnoj razini. Regija bi također trebala steći značajnu komparativnu prednost u slučaju da se iznađu načini kako povećati dodanu vrijednost koja se stječe iz njenih krajobrazza, kulture, zanata, tradicija, i općenitije, stavljajući veći naglasak na multifunkcionalnost poljoprivrede.

Ciljevi

- Uzeti u obzir mogućnosti i rizike povezane s procesom liberalizacije trgovine na europsko-sredozemnoj razini kako bi se učvrstilo prodiranje sredozemnih poljoprivrednih proizvoda na globalna tržišta kroz povećavanje poredbenih prednosti sredozemne kakvoće, uključujući znakove kakvoće, organsku poljoprivredu i tradicionalne proizvode, te izbjeglo socijalni i okolišni slom.
- Promicati tehničku i komercijalnu prilagodbu sredozemne poljoprivrede u cilju povećavanja njene dodane vrijednosti i iskorištavanja, na održivi način, proizvodnih faktora koji su izloženo najvećoj opasnosti, naime vode i tla.
- Osigurati budućnost ruralnih zajednica i smanjiti siromaštvo kroz osiguravanje ruralne infrastrukture i temeljnih usluga, diversifikaciju ruralnog gospodarstva i poboljšanje lokalnog upravljanja.
- Smanjiti nepovratni gubitak poljoprivrednog zemljišta i biološke raznolikosti, sprječavati propadanje krajobrazza i unaprijediti prilagodbu poljoprivrede promjeni klime.

Usmjerenja i djelovanje

Liberalizacija trgovine i promicanje visokokvalitetnih sredozemnih proizvoda

1. Promicati veću svijest u predstojećim europsko-sredozemnim pregovorima skretanjem pozornosti na rizike prebrze liberalizacije i naglašavati potrebu za postepenim i asimetričnim pristupom, posebno u cilju zaštite osjetljivog ruralnog stanovništva u zemljama u razvoju.
2. Koordinirati regionalne i nacionalne inicijative za integriranje pitanja održivog poljoprivrednog i ruralnog razvoja u buduće europsko-sredozemne susjedne sporazume i programe.

3. Razviti regionalnu politiku koja će jačati priznavanje lokalnih poljoprivrednih proizvoda, kakvoću tradicionalnih sredozemnih poljoprivrednih proizvoda poput vina, maslinovog ulja, povrća, voća, cvijeća, tvrde pšenice i životinjskih proizvoda. Stvoriti poticajno regionalno okruženje koje će pomoći zemljama da izrađuju politike i učinkovite postupke za označavanje i potvrđivanje kakvoće sredozemnih prehrambenih proizvoda i promicati sredozemnu prehranu.

Promicati proizvodnu i racionalnu poljoprivredu

4. Provoditi poljoprivredne politike u zemljama u razvoju koje imaju za cilj racionalizirati poljoprivredne strukture, uključujući zemljišne i vodne politike, obrazovanje i obuku, pristup zajmovima i tržištima, jačanje udruženja poljoprivrednika i strukovnih organizacija.
5. Promicati i/ili učvršćivati uspostavu mreža između sredozemnih zemalja za širenje i primjenu dobrih i inovativnih poljoprivrednih postupaka, posebno smanjenje potrošnje vode, gnojiva i pesticida, i za promicanje organske poljoprivrede, lokalnih poljoprivrednih sorti, tradicionalnih tehnika, korištenja alternativnih izvora energije i ponovne uspostave plodnosti tla.
6. Promicati regionalne konzultacije sa sredozemnim zemljama u cilju prilagodbe njihovim specifičnim potrebama postojećeg pravnog okvira koji osigurava suverenost zemalja u pitanjima gen potencijala, biološke raznolikosti i pravo nadzora korištenja GMO-a i uređenja njihovog prometa u skladu s Kartagenskim protokolom.

Ruralni razvoj i lokalno upravljanje

7. Poticati nacionalne napore promicanja programa održivog poljoprivrednog i ruralnog razvoja koji se temelje na lokalnom razvoju i sudioničkom procesu u cilju poboljšanja uvjeta života ruralnog stanovništva te ublažavanja regionalnih i socijalnih nejednakosti. Posebnu pažnju trebalo bi posvetiti poboljšanju infrastrukture i usluga i promicanju gospodarske diversifikacije, posebno kroz ruralni turizam, čistiju proizvodnju, poljoprivrednu industriju i usluge.
8. Promicati regionalne politike i poticati nacionalne programe u cilju jačanja multifunkcionalnosti poljoprivrede i posebno njenog potencijala da pridonese povećavanju ekološke i gospodarske vrijednosti krajobraza, tradicionalnog znanja i vještina te kulturne baštine, i to kroz turizam i druge gospodarske djelatnosti.
9. Jačati sposobnosti lokalnih zajednica i lokalnih čimbenika za pregovaranje i upravljanje, posebno kroz poticanje lokalnih inicijativa za ruralni razvoj i programa za povećanje sudjelovanja žena u procesu odlučivanja.

Održivo upravljanje ruralnim područjima i sredozemnim prirodnim okolišem

10. Utvrditi i provoditi relevantne regionalne akcije kao potpora provedbi međunarodnih konvencija o dezertifikaciji i biološkoj raznolikosti.
11. Smanjiti utjecaje dezertifikacije i nepovratni gubitak poljoprivrednog zemljišta i biološke raznolikosti. Poželjan cilj bio bi smanjiti za barem jednu trećinu do 2015. sadašnje stope

gubitka poljoprivrednog zemljišta uslijed erozije, salinizacije, dezertifikacije, urbanog i drugih oblika razvoja i napuštanja. Poželjan cilj u pogledu biološke raznolikosti je zaustaviti do 2010. gubitak kontinentalne biološke raznolikosti u državama članicama EU i bitno ga smanjiti u ostalim sredozemnim zemljama.

12. Promicati, posebno u siromašnijim područjima zemalja u razvoju, uspostavu programa održivog poljoprivrednog i ruralnog razvoja, rezervata biosfere, regionalnih parkova prirode i programa ugovornog lokalnog korištenja zemljišta u cilju poticanja lokalnih zajednica na održivo gospodarenje poljoprivrednim zemljištem, brežuljkastim područjima i šumskim zemljištem.
13. Promicati inicijative za obnovu šumskih krajobraza u cilju ponovne uspostave ekoloških funkcija šuma i njihove sposobnosti da pridonose održivom ruralnom gospodarstvu te da osiguravaju ključne ekološke funkcije.
14. Širiti zaštićena područja kroz namjenjivanje dovoljno resursa za postizanje obveze od strane lokalnih zajednica. Poželjan cilj do 2010. bio bi da 10% svih sredozemnih kopnenih ekosustava ima status zaštićenog područja.
15. Promicati političke odluke u korist zaštite poljoprivrednih područja od izgradnje, posebno putem pravno obvezujućih nacionalnih i lokalnih programa planiranja korištenja zemljišta.
16. Promicati prilagodbu promjeni klime kroz povećanje znanstvenog praćenja putem primjerenih opservatorija, jačanja istraživanja o tehnikama suhog ratarstva i planiranja alternativnih korištenja za poljoprivredna područja koja su izložena najvećoj opasnosti.

2.6. Promicanje održivog urbanog razvoja

Očekuje se da će se u zemljama sjevernog Sredozemlja stabilizirati veličina urbanog stanovništva. Međutim, u većini se slučajeva kod urbanog razvoja ne uzimaju u obzir načela održivog razvoja, kako to ilustriraju primjeri prekomjernog širenja urbanih područja, prekomjerno visoka razina potrošnje energije i potrošenog prostora, velika i rastuća proizvodnja urbanog otpada, rastući trošak i smetnja zbog zagušenja prometa i opasan gubitak socijalne povezanosti u urbanim područjima.

U zemljama južnog i istočnog Sredozemlja urbana pitanja nisu ništa manje kritična. Očekuje se da će u ovim zemljama za 20 godina biti oko 82 milijuna više stanovnika gradova, od kojih najmanje jedna trećina u obalnim urbanim područjima. Ako ne budu kontrolirane, ove stope rasta mogu samo pogoršati sadašnje probleme koje su već alarmantni, a to ilustriraju niske razine socijalne povezanosti, širenje siromaštva, širenje neformalnih naselja na koja ponekad otpada više od 60% novoizgrađenih područja, rastuće razine onečišćenja zraka, neodgovarajuća opskrba čistom vodom, neučinkovito gospodarenje otpadom i akumulirani učinci ovih faktora na zdravlje stanovništva. Problemi će se, osim toga, vjerojatno pogoršati uz sadašnje promjene u obrascima potrošnje.

Primjeri uspješne urbane obnove na obje obale Sredozemlja pokazuju utjecaj kojeg sredozemni gradovi, kada se njima dobro upravlja, mogu imati na održivi razvoj. Nastojanja koja se trenutačno ulažu nisu međutim ni približno dovoljna. Postoje izvješća da se manje od 600 urbanih područja obvezalo na procese poput onih iz Agende 21. Razlozi za to posebno

obuhvaćaju ograničene tehničke i financijske sposobnosti gradova u zemljama u razvoju, posebno malih i srednjih gradova, te nedovoljne razine decentralizirane suradnje između sjevernih i južnih gradova, što sprječava učinkovito umrežavanje koje bi pomagalo kod promicanja održivog urbanog razvoja.

Ciljevi

- Promicati održivo urbano gospodarstvo i pristupe planiranju razvoja koji anticipiraju rast urbanog stanovništva kakav se predviđa u narednim desetljećima.
- Integrirati iznimna kulturna, povijesna i krajobrazna dobra sredozemnih gradova u gospodarsko i prostorno planiranje.
- Unaprijediti kakvoću urbanog života širenjem zelenih površina i smanjivanjem negativnih okolišnih faktora (onečišćenje zraka i proizvodnja otpada) kao i socijalnih dispariteta i nejednakosti u pristupu uslugama, posebno u gradovima južnog i istočnog Sredozemlja.
- Unaprijediti urbano upravljanje uz istovremeno jačanje solidarnosti između sredozemnih gradova.

Usmjerenja i djelovanje

Anticipirati i planirati za očekivani urbani rast

1. Razvijati alternativne urbane modele u cilju integriranja neformalnih naselja u gradove i anticipirati očekivane stope urbanog rasta kroz uravnoteženije prostorno planiranje i potporu malim i srednjim gradovima.
2. Promicati urbano prostorno planiranje koje uključuje prometne politike i širenje gradova, uspostavu zelenih površina i parkova te zaštitu poljoprivrednih područja oko urbanih područja, prirodnih područja i povijesnih urbanih središta.

Povećavati vrijednost baštine sredozemnih gradova

3. Promicati sredozemne gradove povećavanjem vrijednosti njihove kulturne, povijesne i krajobrazne vrijednosti.

Poboljšati kakvoću života i smanjiti nejednakosti

4. Značajno smanjiti omjer stanovanja u sirotinjskim četvrtima i postići ostale socijalne milenijske razvojne ciljeve.
5. Odrediti precizne ciljeve u nacionalnim strategijama održivog razvoja u cilju isticanja urbanih pitanja zaštite okoliša na sljedećim područjima:
 - sustavi praćenja kakvoće zraka. Prikladan cilj za ove sustave bio bi obuhvatiti do 2015. sva velika sredozemna urbana područja i promicati sredozemnu mrežu za razmjenu epidemioloških informacija i studija o pitanjima u vezi urbanih područja.

- smanjenje urbanih onečišćavala zraka poput CO, NOx, VOC (hlapivi organski spojevi), čestica i olova kroz odgovarajuće standarde za vozila, urbanu prometnu politiku, jačanje mreža javnog prijevoza, skretanje teškog prometa i korištenje čistih goriva. Primjereni cilj bio bi postići udio od 30% čistih goriva, poput ukapljenog naftnog plina, bio goriva za vozila na prirodni plin, električnih i hibridnih vozila te u konačnici zabraniti olovni benzin do 2015/2020.
 - gospodarenje urbanim otpadom, uključujući smanjenje nastanka otpada te recikliranje i racionalno zbrinjavanje ambalaže. Primjereni ciljevi do 2015. bili bi razdvojiti povećanje proizvodnje otpada i porast BDP-a kako bi se sadašnja stopa porasta proizvodnje otpada smanjila za oko 50%, udvostručiti stope recikliranja i pretvoriti najmanje polovicu neuređenih divljih odlagališta otpada u sanitarna odlagališta.
 - smanjenje onečišćenja bukom
 - pročišćavanje komunalne otpadne vode sukladno odredbama Protokola LBS (Protokol o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćavanja iz izvora i djelatnosti na kopnu o) da do 2025. treba pročišćavati sve komunalne otpadne vode.
 - promicanje urbanih prometnih politika koje daju prednost javnom i privatnom skupnom prijevozu.
 - promicanje urbanističkog planiranja uz uzimanje u obzir sprječavanja prirodnih i tehnoloških opasnosti i, kada je relevantno, nužnosti preseljenja posebno onečišćavajućih i opasnih industrijskih jedinica..
6. Pozvati sva sredozemna urbana područja, posebno velike gradove, da prije 2015. pokrenu procese poput onih iz lokalne Agende 21, strategije, planske programe i programe urbane obnove koji će uključivati stanovnike, udruženja i poduzeća u zajedničke projekte urbane obnove i javno/privatna partnerstva.

Unaprijediti urbano upravljanje

7. Jačati mogućnosti političkog djelovanja na urbanoj razini kroz decentralizaciju, učvršćivanje sposobnosti lokalnih vlasti, povećanje relativnog udjela lokalnih poreza u ukupnim poreznim prihodima, jačanje partnerstva između gradova i središnje državne uprave na području stanovanja, sanitacije i prometa te izradu programa obuke o održivom urbanom gospodarenju i socijalnim politikama.
8. Razvijati decentraliziranu suradnju između sredozemnih gradova i lokalnih vlasti, postepeno proširujući programe poput URBAN programa na područja zemalja južnog i istočnog Sredozemlja. Pokrenuti mehanizam regionalne suradnje i upravljanja prirodnim rizicima u koji bi sredozemni gradovi davali doprinose.

2.7. Promicanje održivog upravljanja morem i obalnim područjima i hitno djelovanje u cilju zaustavljanja propadanja obalnih područja

Obalna područja, kao poželjna razvojna područja, predstavljaju nužno ili prioritarno središte brojnih aktivnosti te krhki prostor velike ekološke, socijalne i kulturne vrijednosti. Gomilanje

faktora stresa je znatno. Urbanizacija kroz gradnju kuća za odmor, bespravna gradnja i izgradnja obalnih područja, onečišćenje iz izvora na kopnu (na koje otpada do 80% ukupnog morskog onečišćenja), proizvodnja otpada, vađenje pijeska i crpljenje vode, loše upravljanje slivnim područjima, određene aktivnosti u slobodno vrijeme, ribolovni postupci i postupci akvakulture te invazija egzogenih vrsta rezultiraju spiralom propadanja. Ovo stanje dovodi do propadanja krajobraza, lokacija kulturne baštine i standarda življenja, prodiranja slane vode i erozije obale, uništenja pješćanih dina, močvara i podmorja te često nepovratnog gubitka podmorske i obalne biološke raznolikosti. Ljudski i gospodarski troškovi, koji uključuju i gubitak lokalnih radnih mjesta, su u porastu, primjerice kao rezultat prekomjerne eksploatacije ribljih resursa.

Iako Sredozemlje predstavlja samo 0,7% površine oceana na zemlji, u njemu se odvija 30% svjetskog pomorskog prometa. Onečišćenje s brodova uglavnom je „operativne“ prirode, uključujući nezakonito ispuštanje nafte i balastnih voda. Ipak, rizik od nesreća, unatoč preventivnih politika, ostaje velik.

Potrebno je spriječiti ova kretanja. Bez promjene politike, velika međusobno povezana urbana područja razvit će se u obalne regije i otprilike 50% od 46.000 km sredozemne obale moglo bi biti izgrađeno do 2025. u usporedbi s oko 40% u 2000. Moglo bi lako doći do znatnog povećanja troškova propadanja okoliša i osjetljivosti na opasnosti poput poplava, plimnih valova i onečišćenja mora. Postoji također rizik rastućeg dispariteta između reagiranja sadašnjih i budućih država članica EU i ostalih zemalja. Države članice EU podliježu strogim standardima upravljanja okolišem, poput Okvirne direktive o vodama, Paketa Erika 1 i 2 te Direktive o pticama i Direktive o staništima. Zemlje koje su najmanje napredne koriste značajne programe pomoći i sredstva Zajednice. Ostale zemlje nemaju takvu potporu i suočene su s puno višim stopama urbanog, industrijskog i turističkog rasta u njihovim obalnim područjima koja predstavljaju odlučujuće dobro za njihov razvoj..

Raznolikost situacija zahtijeva diferencirane strategije. U određenim područjima koja su pretrpjela propadanje naglasak bi trebao biti na obnovi izgubljenih dobara, dok bi u drugim područjima bilo preporučljivije predvidjeti propadanje u cilju osiguravanja i promicanja razvoja koji se temelji na zaštiti okoliša, kulturne i socijalne baštine.

Puno napretka postignuto je u regionalnoj suradnji uz proširenje Barcelonske konvencije na zaštitu obalnih područja, evoluciju MAP-a i postupnu provedbu mjera za sprječavanje i smanjivanje onečišćenja i za zaštitu biološke raznolikosti i kulturne baštine. Međutim, relativni postotak zaštićenih obalnih područja još uvijek je vrlo neprimjeren i provedba Protokola i planova djelovanja usvojenih temeljem Barcelonske konvencije napreduje sporo. Zakoni, agencije, izmjere zemljišta, ekonomski alati, generalni planovi i sudstvo još uvijek nisu primjereni da bi integrirali okoliš i razvoj. U brojnim zemljama treba unaprijediti zaštitu obala, integrirano upravljanje obalnim područjem i mobilizaciju međunarodnog financiranja i lokalnih i stručnih čimbenika za sprječavanje onečišćenja.

Ciljevi, usmjerenja i djelovanje

Jačanje regionalne suradnje

Unaprijediti regionalnu suradnju i odgovarajućim sredstvima promicati provedbu regionalnih programa djelovanja.

1. Osigurati provedbu Barcelonske konvencije, njenih Protokola i planova djelovanja te povezanih preporuka usvojenih od stranaka. Pružati aktivnu potporu izradi i provedbi Morske strategije EU.
2. Pružati aktivnu potporu formuliranju i provedbi Morske strategije EU.
3. Jačati subregionalne pristupe.
4. Jačati regionalnu solidarnost, sinergije između MAP-a, METAP-a i raznih regionalnih okvira za suradnju i financijskih mehanizama u cilju pomaganja zemljama u razvoju postići ciljeve navedene u ovoj Strategiji. Pružati potporu osposobljavanju za integrirano obalno upravljanje, povećavati svijest javnosti u uzeti u obzir uspostavu fonda za omogućavanje privatnim izvorima i lokalnim zajednicama financiranje očuvanja i održivog upravljanja sredozemnom obalom. Osigurati stalno praćenje djelovanja i mjera koje se provode.

Integrirano upravljanje i razvoj obalnih područja

Promicati uravnoteženo i integrirano upravljanje i razvoj obalnih područja. Jamčiti neometani pristup obali za svakog. Očuvati, jačati ili obnoviti obalnu baštinu. Izbjegavati linearnu i neprekidnu urbanizaciju. Smanjiti ranjivost osjetljivih područja na prirodne rizike.

1. Usvojiti do 2007. Protokol za integrirano upravljanje sredozemnim obalnim područjem i provoditi odgovarajuću regionalnu strategiju.
2. Pri planiranju i razvoju voditi računa o krhkosti okoliša. Sprječavati neprekidnu i linearnu urbanizaciju obalnih područja kroz izbjegavanje izgradnje novih cesta paralelno s obalom i uz obalu. Jačati baštinu obalnih područja, uključujući tradicionalne proizvodne aktivnosti koje čine dio njihovog identiteta, održavati poljoprivredne i pošumljene zelene pojaseve i uspostaviti ekološke koridore.
3. Provoditi studije utjecaja na okoliš za projekte i strateške procjene okoliša za planove i programe koji pogađaju more ili obalna područja, te nastaviti razvijati alate za integriranje okolišnih interesa u politike, programe i projekte.
4. Zemlje koje ih još nemaju, do 2012. usvojiti, u mjeri u kojoj je to moguće, zakone, mehanizme i alate za integrirano upravljanje obalnim područjem.
5. Promicati integrirane pristupe upravljanju i projekte za obalna područja i slivna područja, uz sudjelovanje lokalnih vlasti, poduzeća i nevladinih udruga, u cilju postizanja bolje učinkovitosti, koordiniranja ograničenog broj praktičnih pitanja i mobiliziranja donatora.
6. Procijeniti ranjivost obalnih područja u odnosu na prirodne i tehnološke rizike, zabraniti izgradnju u područjima visokog rizika i integrirati sprječavanje rizika u urbane razvojne planove. Usvojiti do 2010. planove intervencija za sve ranjive obalne prostore, uključujući provedbu vježbi sprječavanja u cilju mobiliziranja stanovništva na koje se to odnosi.
7. Provoditi specifične planove za održivo upravljanje i razvoj otoka.

8. Na najbolji način koristiti Europsko-sredozemni program kratkoročnog i srednjoročnog prioritetnog djelovanja za okoliš (SMAP) u cilju promicanja integriranog upravljanja obalnim područjima.

Sprječavanje i smanjivanje onečišćenja s brodova

Sprječavanje i suzbijanje onečišćavanja mora s brodova kroz postizanje ciljeva utvrđenih u Regionalnoj strategiji za sprječavanje i reagiranje na onečišćavanje mora s brodova koja e trenutačno dovršava. Uklanjanje operativnog onečišćenja s brodova do 2025.

1. U potpunosti provoditi Regionalnu strategiju za sprječavanje i reagiranje na onečišćavanje mora s brodova. Povećati pomoć i potporu EU za provedbu iste.
2. Prioritetno utvrditi, zajedno s odgovarajućim Centrom za regionalne aktivnosti MAP-a, područja koja bi Međunarodna pomorska organizacija (IMO) trebala odrediti kao posebno osjetljiva područja mora (PSSA) i dobiti nužnu potporu od zemalja na koje se to odnosi.
3. Zatražiti od sredozemnih i crnomorskih zemalja (posebno putem MAP-a i Programa za okoliš Crnog mora) da se angažiraju u usklađenom djelovanju za sprječavanje i smanjenje onečišćavanja s brodova, uzimajući u obzir sličnosti između situacija u Sredozemlju i Crnom moru i potrebe za zajedničkim djelovanjem.

Sprječavanje i smanjivanje onečišćenja iz izvora na kopnu

Sprječavanje i smanjivanje onečišćenja iz izvora na kopnu kroz postizanje ciljeva utvrđenih u Strateškom programu djelovanja za rješavanje izvora onečišćenja na kopnu usvojenom 1997.

1. Neodložno provoditi Nacionalne planove djelovanja za suzbijanje onečišćenja iz izvora na kopnu u cilju ispunjavanja ciljeva navedenih u Strateškom planu djelovanja usvojenom 1997. za provedbu Protokola LBS. Smanjivati onečišćavala iz industrijskih izvora, poput smanjenja BOD za 50% do 2010. i smanjenja proizvodnje opasnog otpada za 20% do 2010. Opremiti do 2015. sve obalne gradove s više od 10.000 stanovnika okolišnim sustavima za upravljanje krutim otpadom. Prepoloviti do 2015. broj obalnih urbanih stanovnika koji nemaju pristup sanitaciji.
2. Utvrditi bilateralno i međunarodno financiranje za uspostavu sustava koji će pružati potporu za provedbu Nacionalnih planova djelovanja i pomoći opremiti obalne gradove u zemljama u razvoju da rješavaju izvore onečišćenja na kopnu, dajući prednost troškovno učinkovitim tehnologijama. Pozvati EU na jačanje njene potpore za odgovarajuće javne investicije kroz partnerstva sa sredozemnim zemljama.
3. Nastaviti i povećati programe osposobljavanja za zemlje u razvoju, gradove i poduzeća za upravljanje i obradu otpada i otpadnih voda kroz mobiliziranje međunarodnih fondova za okoliš i maksimizaciju sinergija s MAP-om, te raznih mreža lokalnih i stručnih čimbenika. Promicati okolišno zdrave procese proizvodnje, proizvode i usluge kroz razvijanje dobrovoljnih inicijativa i smanjivati proizvodnju otpada usvajanjem pristupa „3R“ (smanjivanje, ponovno korištenje i recikliranje).

Zaštita morske i obalne biološke raznolikosti i morskih resursa

Zaustaviti do 2010. gubitak morske i obalne biološke raznolikosti u državama članicama EU i bitno smanjiti isti u ostalim zemljama, u skladu s međunarodnim i europskim obvezama.

Osigurati razvoj ribolova u Sredozemlju u pravcu pristupa ekosustava i do 2015. u najvećoj mogućoj mjeri obnoviti fondove, u skladu s obvezom Svjetskog samita o održivom razvoju iz Johannesburga. Promicati održive tehnike akvakulture koje minimaliziraju svoj utjecaj na okoliš i sukobe s ostalim korisnicima obale.

1. Ubrzati primjenu Strateškog programa djelovanja za očuvanje biološke raznolikosti u sredozemnoj regiji (SAP-BIO) usvojenog 2003. Pripremiti se za ažuriranje istog kroz uključivanje preporuka usvojenih od stranaka Konvencije o biološkoj raznolikosti. Usvojiti nacionalne planove djelovanja za morsku i obalnu biološku raznolikost.
2. Poticati postupke ribolova i akvakulture koji su spojivi sa zaštitom biološke raznolikosti i održivim upravljanjem morskim resursima. Jačati provedbu obveza preuzetih u okviru Pravila ponašanja za odgovorno ribarstvo (FAO, 1995.), Opće komisije za ribarstvo Sredozemlja (GFCM), Međunarodne komisije za očuvanje atlantske tune, deklaracije Ministarske konferencije o održivom razvoju ribarstva u Sredozemlju (Venecija, studeni 2003.) i Zajedničke politike ribarstva Europske unije.
3. Aktivno provoditi program rada za zaštićena područja kojeg je usvojila Konvencija o biološkoj raznolikosti, uzimajući u obzir dogovoreni vremenski plan i ciljeve.
4. Utvrditi sredozemne lokacije na kojima bi se održivo upravljanje biološkom raznolikošću unaprijedilo kroz uspostavu zaštićenih morskih i obalnih područja, uključujući posebno staništa na otvorenom i dubokom moru, unutar i izvan područja pod nacionalnom jurisdikcijom, na znanstvenoj osnovi i u skladu s Pravom mora.
5. Znatno povećati broj zaštićenih područja diljem Sredozemlja tako da obuhvaćaju najmanje 10% obalnih i morskih staništa s oblicima zaštite koji ispunjavaju kriterije IUCN-a (Svjetska konzervacijska unija).
6. Promicati reprezentativnu mrežu zaštićenih morskih i obalnih područja koja čini ekološki reprezentativni regionalni sustav i povećati njihovu zaštitu kroz dodavanje, kada je to nužno, na popis SPAMI.
7. Promicati uspostavu novih vrsta zaštićenih prostora (javno-privatna partnerstva s lokalnom zajednicom, partnerstva s vlasnicima obalnih nekretnina, mobilizacija lokalnih nevladinih udruga) i pozvati upravitelje zaštićenih područja da igraju aktivniju ulogu kod promicanja lokalnog održivog razvoja.
8. Jačati suradnju između MAP-a i GFCM-a i, na lokalnoj i nacionalnoj razini, suradnju između operatera u ribarstvu i upravitelja zaštićenih područja.
9. Jačati institucionalnu i ljudsku sposobnost za upravljanje međusobnim djelovanjem između čovjekovih aktivnosti i morske i obalne biološke raznolikosti.

10. Jačati sinergije između međunarodnih organizacija i mreža (poput Barcelonske konvencije, IUCN, MedWET, Bernske konvencije, Sporazuma o zaštiti kitova u Crnom moru, Sredozemnom moru i susjednom atlantskom području UNEP/CMC/ACCOBAMS, Mreže Natura 2000 i Morske strategije EU).

3. PROVEDBA STRATEGIJE, POVEZIVANJE SVIH PARTNERA I PRAĆENJE NAPRETKA

Za provedbu Strategija zahtijeva:

- regionalni prostor solidarnosti i obveze
- sudjelovanje država putem nacionalnih strategija, lokalnih vlasti, sociogospodarskih čimbenika, udruga i stanovništva,
- nove metode upravljanja koje su neophodne za napredak u postizanju održivog razvoja, i
- kolektivno praćenje na razini Sredozemlja.

Ovakve obveze impliciraju duboke promjene i reforme. Uspjeh Strategije ovisi stoga od sposobnosti vlada, lokalnih vlasti, poduzeća i drugih čimbenika u civilnom društvu za promicanje približavanja njihovih politika, odluka i djelovanja. Ovo zahtijeva mobilizaciju ljudskih resursa i razvijanje primjerenog institucionalnog okvira. Zahtijeva također praćenje provedbe Strategije, u okviru koje će napredak nužno biti postepen i diferenciran, započinjući s jasno utvrđenim kratkoročnim djelovanjem kako bi se pripremio put za dugoročnije djelovanje.

3.1. Regionalni prostor solidarnosti i opredijeljenosti

Kao rezultat procesa proširenja EU i njenog programa Pomoć Zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju (CARDS), obveza i solidarnost već se jačaju u zemljama na sjevernoj obali Sredozemlja. U vezi održivog razvoja potrebno je poboljšati integriranje načela i ciljeva europskih i sredozemnih strategija održivog razvoja u proces proširenja.

Europsko-sredozemno partnerstvo, pokrenuto 1995., predstavlja glavni politički okvir za provedbu Mediteranske strategije. Očekuje se da će sljedeći koraci u politici EU za sredozemno susjedstvo prema zemljama južnog i istočnog Sredozemlja integrirati socijalna i ekološka pitanja u proces odlučivanja u cilju izgradnje izvorne politike održivog surazvoja.

Oснаženo Europsko-sredozemno partnerstvo pružat će sredozemnim zemljama veće mogućnosti za postizanje njihovih težnji. Održivi razvoj trebao bi biti vodeće načelo u europsko-sredozemnom projektu i susjedskoj politici. Ovu će obnovu trebati kombinirati s osnaženim sinergijama s drugim regionalnim okvirima suradnje, a posebno s Mediteranskim akcijskim planom (MAP). Europsko-sredozemno partnerstvo puno će dobiti od ovog pozitivno preusmjerenja, što je od odlučujuće važnosti za budućnost regije. Politička obnova treba jamčiti progresivno proširenje solidarnosti na zemlje južnog i istočnog Sredozemlja, uzimajući u obzir njihove specifičnosti. Bit će nužno ojačati i solidarnost koja se temelji na suradnji Jug-Jug. U tom pogledu Liga arapskih država i Unija Arapskog Magreba igrat će dinamičnu i katalitičku ulogu u daljnjem promicanju održivog razvoja u njihovim zemljama članicama.

Ostale međunarodne institucije koje su aktivne u regiji, poput FAO, Svjetske banke, UNDP, GEF, Svjetske turističke organizacije i drugih regionalnih organizacija Ujedinjenih naroda kao i fondova i programa poput CIHEAM, CEDARE; MWI i METAP, također će imati važnu ulogu u provedbi Strategije. Trebalo bi također jačati subregionalne pristupe poput Jadranske i Jonske inicijative, trilateralnog sporazuma između Hrvatske, Italije i Slovenije za zaštitu Jadranskog mora i obalnih područja, RAMOGE sporazuma i Programa suradnje na okolišu

Crnog mora te promicati njihovu konvergenciju i komplementarnost s UNEP/MAP-om kako bi postali aktivni partneri u provedbi MSSD-a.

Usmjerenja i djelovanje

1. Jačati međusobne obveze za sredozemnu i europsko-sredozemnu suradnju, domaću reformu i europsku potporu za unaprjeđivanje suradnje Sjever-Jug i Jug-Jug. Sporazumjeti se uskoro nakon potvrđivanja Strategije o financijskim i tehničkim dogovorima za provedbu usmjerenja i djelovanja kao pomoć zemljama pri njihovoj integraciji, kako je primjereno, u NSSD.
2. Promicati integriranje načela održivog razvoja i ciljeva MSSD-a u politiku proširenja EU i CARDS program s jedne strane, te u Europsko-sredozemno partnerstvo i susjedsku politiku s druge strane.
3. Jačati međusobne sporazume na područjima zajedničkog interesa, a posebno pristupe okoliša, istraživanja i razvoja te decentralizirane suradnje na sedam prioriternih područja djelovanja.
4. Povećati učinkovitost i korištenje postojećih instrumenata, poput EU/MEDA i FEMIP, kao i budućih financijskih instrumenata EU za međunaordnu suradnju, za olakšavanje provedbe Mediteranske strategije u svim komponentama Europsko-sredozemnog partnerstva, uključujući sporazume o pridruživanju. Istražiti mogućnost širenja prednosti programa poput Interreg, Urban, Leader i Marco Polo na Jug i Istok Sredozemlja. Proširiti opseg Arapskih fondova i fonda UNFCCC-a za smanjenje emisija ugljičnog dioksida kako bi pridonijelo provedbi MSSD-a. U ovom procesu u punoj mjeri uzeti u obzir procjene troška propadanja okoliša, probleme utvrđene u scenarijima kretanja, prednosti scenarija u kojima sve strane dobivaju („win-win“) i prijedloge koje treba učiniti uprocjeni utjecaja održivosti Europsko-sredozemne slobodne trgovinske zone.
5. Razvijati inovativne mehanizme koji će obrađivati pitanja duga, primjerice pretvaranjem istog u istraživačke i razvojne aktivnosti, programe i aranžmane sparivanja koji mobiliziraju lokalne i stručne čimbenike oko Sredozemlja te u programe koji zagovaraju okoliš.
6. Proučiti mogućnost razvijanja diljem Sredozemlja sporazuma o investiranju koji uključuje pravila održivosti.
7. Pozvati sredozemne zemlje na povećavanje inicijativa i projekata, uključujući pilot projekte regionalne, subregionalne ili bilateralne prirode, za svako od sedam prioriternih područja djelovanja koja pridonose provedbi Strategije, poput „partnerskih inicijativa pod brojem 2“ i Jadransko-jonske inicijative.
8. Jačati sinergije s UNEP/MAP-om i drugim postojećim regionalnim okvirima i mrežama za suradnju te pokrenuti specifičan program za financiranje nastavka MSSD-a i njene provedbe, posebno putem pilot projekata.

3.2. Jačanje sposobnosti, uključivanje čimbenika i mobilizacija financijskih resursa

Jačanje ljudskih resursa i uključivanje čimbenika: istraživanje, obuka, obrazovanje, podizanje svijesti, osposobljavanje i sudjelovanje

Još uvijek postoje značajne razine nepismenosti u sredozemnim zemljama u razvoju, posebno u ruralnim područjima i među ženama. Neravnoteža između vještina stečenih u školama i na sveučilištima i tržišta radnih mjesta ima negativne učinke i rezultira u nedovoljnom zapošljavanju posebno mladih akademski obrazovanih osoba. „Odljev mozgova“ pitanje je od odlučujuće važnosti. Izdaci za istraživanje i razvoj, uključujući i u zemljama sjevernog Sredozemlja, u prosjeku su puno niži nego u zemljama u drugim regijama koje imaju slične razine prihoda.

Stalni manjkovi u područjima poput širenja znanja, obrazovanja i pristupa informacijama ne pogoduju, unatoč političkom i institucionalnom napretku na ovim područjima, sudjelovanju naroda u procesima odlučivanja. Aktivne mreže nevladinih udruga pomažu pri nadoknađivanju manjaka na ovim područjima kroz širenje znanja i iskustva između zemalja, posebno u obrazovanju o okolišu. Pojedine zemlje također ulažu značajne napore na području obrazovanja. Međutim općenito nedostaje obrazovanje u održivom razvoju, uključujući i na višim razinama. Jačanje ljudskih resursa i temeljnih građanskih prav, integriranje informacijskog društva, smanjenje informacijskog jaza između Sjevera i Juga te potreba prilagodbe gospodarstvu znanja koje se ubrzano razvija među najhitnijim su uvjetima za održivi razvoj.

Mediteranska strategija poziva sve čimbenike koji mogu ponuditi svoj konsenzus i aktivnu potporu, uključujući:

- javna i privatna poduzeća
- istraživače, nastavnike
- lokalne vlasti i druge relevantne ustanove, od kojih sve imaju sve važniju ulogu pri povećanju svijesti i provedbi održivog razvoja na svim primjerenim razinama

Svim pristupima koji se temelje na partnerstvu i projektnim ugovorima treba dati prednost u odnosu na prisilu i obveze.

Usmjerenja i djelovanje

1. Osigurati osnovno obrazovanje za sve, promicati rodnu osviještenost i učinkovitije integrirati žene u razvoj u skladu s milenijским razvojnim ciljevima.
2. Preusmjeriti pružanje početne i stalne obuke na pružanje vještina mladim ljudima i malim i srednjim poduzećima koja su im potrebna da bi se prilagodili novom kontekstu kojeg su stvorili globalizacija i slobodna trgovina.
3. Uvesti održivi razvoj u obrazovne programe, od osnovne škole do sveučilišta i poslijediplomskih škola, te pridonijeti provedbi na razini Sredozemlja Deklaracije s UNESCO konferencije u Saloni (1997.), rezolucije Ujedinjenih naroda o Desetljeću obrazovanja za održivi razvoj (2005.-2015.) i Strategije o obrazovanju za održivi razvoj (Vilnius, 2005.).
4. Promicati visoko obrazovanje i znanstveno istraživanje u sinergiji s privatnim sektorom i povećati resurse za istraživanje i razvoj u cilju postizanja u 2015. barem prosječne razine

resursa namijenjenih istraživanju i razvoju u zemljama koje imaju jednake razine prihoda po stanovniku, posebno u kontekstu relevantnog Okvirnog programa EU za istraživanje i razvoj.

5. Naglasiti kao prioritete u istraživačkim politikama racionalno korištenje resursa, razvoj okolišu prihvatljivih tehnologija i ulogu koju sredozemno tehnološko znanje i raznolikost imaju u razvoju. Promicati umrežavanje između sveučilišta i centara za istraživanje i obuku na regionalnoj razini u cilju poboljšanja ukupne učinkovitosti doprinosa istraživanja.
6. Razvijati suradnju na regionalnoj razini, posebno između MAP-a i Europsko-sredozemnog partnerstva, podržavati regionalne mreže nevladinih udruga i zemalja u njihovim nastojanjima da upravljaju i šire informacije i promiču sudjelovanje javnosti.
7. Intenzivirati razmjenu Sjever-Jug za razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija i stvaranje novih mogućnosti temeljenih na uslugama i istraživanju razvojnim aktivnostima u „gospodarstvu znanja“.

Financiranje održivog razvoja

Provedba Strategije zahtijeva značajne izdatke za infrastrukturne projekte u cilju rješavanja izazova smanjivanja okolišnih problema, poboljšanja pristupa temeljnim uslugama, promicanja istraživanja i razvoja, uspostave održivih prometnih sustava, uvođenja poticaja radi promjene obrazaca potrošnje i proizvodnje, jačanja sposobnosti i pružanja potpore održivoj poljoprivredi i ruralnom razvoju.

Sredozemne zemlje u razvoju suočavaju se s teretom njihovog inozemnog duga, slabosti njihovih javnih financijskih resursa, padom prihoda iz darinskih davanja i nepostojanjem primjerenog okruženja koji bi privlačio inozemne izravne investicije. Opseg za financiranje aktivnosti održivog razvoja ograničen je također razmjerno visokim razinama izadataka za zaštitu suvereniteta, uključujući obranu i sigurnost, i tradicionalnim politikama koje se odnose na ponudu, koje često imaju visoke troškove i utjecaj na okoliš.

Mehanizmi poticaja i porezni mehanizmi ne mobiliziraju i ne pridružuju raznim čimbenicima dovoljnu odgovornost za pokretanje procesa održivog razvoja. Lolno oporezivanje posebno je nisko i zemljama južnog i istočnog Sredozemlja u kojem financijski sektor u ovim zemljama još uvijek prekomjerno ovisi o bankarskim sustavima koji skoro imaju monopol na štednju. U mnogim zemljama osiguranja koja komercijalne banke zahtijevaju i visoki troškovi kredita onemogućuju malim i srednjim poduzećima pristup investiranju u proizvodne aktivnosti. Financijska tržišta i mogućnosti alternativnog financiranja, poput mikro kredita, poduzetničkog kapitala i subvencija, slabo su razvijeni. Udio službene razvojne pomoći relevantan za usmjerenja i djelovanje određeno u Strategiji je ograničen. Financijske ustanove još uvijek nemaju potrebnu sposobnost za financiranje ljudskih resursa i programa koji su nužni za višestruko djelovanje manjeg opsega.

Iako su domaće reforme za racionalizaciju javnih izdataka i reviziju poreznih i bankarskih sustava nužne i dijelom su već u tijeku, još uvijek su nedovoljne. Kao rezultat toga zemlje u razvoju ne mogu same podržavati njihove potrebe.

Usmjerenja i djelovanje

1. Pozvati europske zemlje donatore, članice OECD DAC, na učinkovitu provedbu milenijjskih razvojnih ciljeva vezanih za razinu službene razvojne pomoći koja će do 2015. doseći 0,7% BDP-a.
2. Poticati donatore da održivi razvoj etabliraju u njihovim strategijama i metodama. Značajno povećati relativni postotak pomoći koju osiguravaju za djelovanje koje pridonosi provedbi ove Strategije. Promicati financiranje za decentralizirane razvojne programe, uključujući one koji uključuju MEDA financiranje.
3. Racionalizirati i preusmjeriti izdatke domaće vlade i promicati ekološku javnu nabavu u cilju postizanja veće usklađenosti s ciljevima Strategije. Provoditi sustavne analize troškova i prednosti koje obuhvaćaju okolišne i socijalne dimenzije. Institucionalizirati i provoditi procjene utjecaja na okoliš, posebno prije provedbe programa velikih javnih investicija.
4. Promicati provedbu sustava, poput mikro kredita, poduzetničkog kapitala i programa poticaja, kao potpora i financiranje proizvodnih aktivnosti i inovoacija od strane malih i srednjih poduzeća.
5. Vrednovati pozitivne i negativne vanjske učinke politika i djelovanja u pogledu okoliša i održivosti. Koristiti gospodarske instrumente, poput subvencija/poreza i mehanizama određivanja cijena, kako bi se razne čimbenike učinilo odgovornim za procese održivog razvoja.
6. Razvijati javne financijske mehanizme kao potporu regijama, ruralnim područjima, gradovima i okruženjima u najnepovoljnijem položaju u cilju jačanje socijalne i prostorne povezanosti.
7. Nastaviti i ubrzati porezne reforme i reforme financijskih i bankarskih sustava, uzimajući u obzir potrebe vezane za održivi razvoj.

3.3 Nacionalna provedba

Angažiranje u procesu održivog razvoja zahtijeva sudjelovanje i potvrdu na najvišim razinama. Ovo sudjelovanje i potvrda od presudne su važnosti budući da održivi razvoj uključuje određivanje i usvajanje temeljnih načela u zakonima i ustanovama, donošenje odluka i određivanje dugoročnih ciljeva, obvezivanje čimbenika na koje se to efektivno odnosi, utvrđivanje sukoba interesa, ponekad ispitujući uspostavljeno „rentno“ gospodarstvo, osiguravajući nagodbu i usklađenost te napredovanje politika.

U cilju osiguravanja napretka u ovom pogledu, Samit u Johannesburgu predložio je razvijanje nacionalnih strategija održivog razvoja. Sredozemne zemlje donijele su odluku da će u 2001. izraditi nacionalne strategije. Svrha Mediteranske strategije je da posluži kao „okvir“ i nadahnuće za nacionalne strategije koje se trenutačno izrađuju i ona može biti pomoć pri njihovom ažuriranju. Svaka zemlja treba naravno odrediti svoje specifične ciljeve, ovisno o njenih nacionalnim specifičnostima i izazovima, planovima i resursima, uzimajući pritom na odgovarajući način u obzir ciljeve iz MSSD-a i druge regionalne i međunarodne obveze.

Provedba Strategije ovisi o djelovanju koje se poduzima na nacionalnoj razini. Važno je stoga da nacionalne razvojne politike u potpunosti integriraju uvjete održivog razvoja, a posebno da se nacionalne strategije prenose u sektorske strategije održivog razvoja koje obuhvaćaju sektore poput prometa, energije i turizma. Promicanje lokalnih razvojnih politika opravdava veće delegiranje nadležnosti na lokalne vlasti i čimbenike u okviru ugovora koji jamče uključivanje održivosti.

Ove nacionalne strategije bit će znatno učinkovitije ako se temelje na integriranim budućim analizama okoliša i razvoja. Upravne službe nadležne za planiranje, okoliš i regionalni razvoj imaju važnu ulogu pri isticanju glavnih pitanja i rizika te pri doprinošenju razvoju zajedničkih viđenja mogućih i poželjnih puteva za postizanje održivog razvoja.

Usmjerenja i djelovanje

1. Izraditi ili ažurirati nacionalne strategije održivog razvoja, uzimajući na odgovarajući način u obzir viđenje, usmjerenja i ciljeve iz MSSD-a. Promicati mehanizme ravnopravne revizije nacionalnih strategija održivog razvoja od strane drugih zemalja i partnerskih ustanova na koje se to odnosi.
2. Na nacionalnoj razini, izraditi ili ažurirati sektorske strategije koje posebno odgovaraju sedam prioriteta područja djelovanja i odrediti odgovarajući skup indikatora.
3. Usvojiti mjere, kada je to potrebno, u cilju učvršćivanja građanskih prava, participativnih mehanizama i temeljnih načela zastupljenosti, transparentnosti i odgovornosti upravljanja.
4. Poduzimati unutarnje reforme u cilju promicanja održivog razvoja i uspješne provedbe nacionalnih i regionalnih strategija održivog razvoja. Poticati regionalne i lokalne vlasti i zajednice na promicanje i doprinošenje provedbi nacionalnih strategija održivog razvoja.
5. Uspostaviti odgovarajući institucionalni okvir za održivi razvoj, uključujući nacionalne komisije, politike i programe, sustave procjene, mehanizme za provedbu studija kretanja i izgleda održivog razvoja.
6. Uspostaviti partnerstva i instrumente za obvezivanje svih dionika na procese održivog razvoja, uključujući lokalne razvojne procese i projekte integriranog regionalnog upravljanja, uspostavu skupina stručnjaka u cilju pomaganja lokalnim čimbenicima, usvajanje poticaja, formiranje cijena, pristojbe i poreze, certifikate, povelje i standarde, te promicanje kampanja povećanja svijesti, informiranja i komunikacija.
7. Promicati svu potrebnu međuministarsku suradnju za učinkovitu provedbu politika održivog razvoja.

3.4 Mediteranska strategija kao model za regionalno praćenje napretka i promicanje održivog razvoja

Ciljeve održivog razvoja postići će se učinkovitije ako budu odgovarajuće praćeni, i to na temelju bliskog praćenja napretka u provedbi MSSD-a i razmjene iskustava. Redovite procjene trebale bi pokazati obvezu ekoregije da bude primjerna na ovom području. Ovo

također znači uspoređivanje sredozemnih dostignuća s globalnim ciljevima i davanje doprinosa međunarodnim procjenama, pregledima i raspravama.

Meditranska komisija za održivi razvoj, uspostavljena 1995. kao dio UNEP/MAP-a, dokazala se kao primjereni okvir za ovu razmjenu i skupno praćenje. Mobilizaciju će se povećati kroz jačanje obveze njenih članica i regionalnih partnera, centara i programa potpore MAP-a, rad s povećanom transparentnošću i jačim partnerstvima.

Usmjerenja i djelovanje

1. Održavati visoku razinu sudjelovanja okolišnih čimbenika i povećavati razinu sudjelovanja neokolišnih čimbenika u aktivnostima MCSD-a i promicanju Strategije. Jačati mobilizaciju izabranih predstavnika, javnih medija i sektorskih vođa za širenje znanja i usvajanja ciljeva Strategije. Pozvati zemlje na razvijanje ekstenzivnih informacijskih programa o Strategiji i veza između čimbenika u procjenjivanju njene provedbe.
2. Uspostaviti dvogodišnji ciklus praćenja u cilju procjenjivanja napretka u provedbi Strategije i svakih pet godina provoditi dubinsku procjenu, prva od kojih u 2010. će biti posebna procjena za treći Svjetski samit o održivom razvoju.

U tu svrhu:

- jačati sredozemnu mrežu za praćenje stanja okoliša, za sposobnosti pružanja informacija i promicanje održivog razvoja, uključujući komponente MAP-a, EEA i druge regionalne okvire za suradnju.
- usmjeravati na usklađeni način nastojanja mreže za redovitim mjerenjem napretka putem procjena relevantnih za politiku, a temeljem primjerene kombinacije indikatora, analize dobrih postupaka i drugih raspoloživih ciljnih informacija.
- jačati razmjenu iskustva i organizirati radionice ili forume o sedam prioritetnih područja djelovanja pod okriljem MCSD-a.

Annex 1: Synergies between objectives and priority fields of action

ČETIRI GLAVNA CILJA	SEDAM TEMELJNIH PITANJA							PROVEDBA
	Voda	Energija i promjena klime	Promet	Turizam	Poljoprivreda i ruralni razvoj	Urbani razvoj	More i obalna područja	
Gospodarski razvoj. Jačati sredozemna dobra	Povećati poljoprivrednu dodanu vrijednost kubičnog metra vode. (2)	Jačati potencijal sredozemnih obnovljivih energija (7% potražnje do 2015.). (7) Smanjiti ovisnost od energije	Razvijati konkurentnije i održivije europsko-sredozemne prometne sustave Smanjiti rastuće troškove zagađenja	Promicati održivi turizam. Jačati vrijednost sredozemnih dobara i diversificirati turizam (13) Povećati dodanu vrijednost turističkog gospodarstva za lokalne zajednice u zemljama u razvoju. (14)	Jačati sredozemnu raznolikost i kakvoću: tipični proizvodi, organsko poljodjelstvo, prehrana, krajobrazzi... (18) Proizvodna i racionalna poljoprivreda. Diversificirati ruralno gospodarstvo. (15)	Promicati održivo urbano gospodarstvo Stvarati dodanu vrijednost iz kulturne, povijesne i krajobrazne baštine.	Razvijati aktivnosti (turizam, akvakultura...) uz integriranje prirodnih krhkosti. Štititi i promicati jedinstvenu vrijednost obale, morskih resursa, krajobraza	SOLIDARNOST, OPREDJELJENJE I FINANCIRANJE Jačati međusobne obveze i financijsku potporu za ciljeve MSSD-a/sredozemnih zemalja u razvoju. • Službena pomoć za razvoj: (27) • UE neto javni financijski tokovi (28)
Smanjiti socijalne razlike	Prepoloviti stanovništvo (2015/1990) koje nema pristup zdravoj vodi za piće (4) i sanitaciji (5).	Prepoloviti stanovništvo koje nema pristup električnoj energiji (2015/1990)	Smanjiti rast prijevoznih troškova u proračunima kućanstava	Razvijati turizam kao pomoć pri promicanju socijalne povezanosti i kulturnih vrijednosti	Smanjiti ruralno siromaštvo i socijalni jaz s urbanim stanovništvom. Milenijski razvojni ciljevi (MDG) Jačati socijalnu i prostornu povezanost	Smanjiti socijalne nejednakosti. Integrirati neformalna naselja. Smanjiti udio stanovanja u slamovima. (20)	Očuvati socijalnu i kulturnu dodanu vrijednost tradicionalnih obalnih aktivnosti (ribolov, proizvodnja soli, poljoprivreda,...).	Inicijative tipa 2 Sinergije EMP/ MAP Sustavi za financiranje proizvodnih i inovativnih djelatnosti malih i srednjih poduzeća (29) Jačati sposobnosti lokalnih vlasti (30) Učvršćivati prostornu povezanost Financijski alati (31)
Promijeniti neodržive obrasce proizvodnje i potrošnje. Osigurati održivo upravljanje prirodnim resursima.	Stabilizirati potražnju za vodom (smanjiti gubitke i rasipno korištenje)-. (1) Štititi vodne resurse (količinu i kakvoću). (3) Sprječavati prirodne rizike	Racionalno korištenje energije (energetska učinkovitost). (6) Kontrolirati, smanjiti ili stabilizirati emisije stakleničkih plinova. (8) Smanjiti ranjivost osjetljivih područja na promjenu klime.	Stabilizirati ili smanjiti udio cestovnog prometa. (11) Preseliti promet s ceste na željeznicu i more. Zbirni urbani prometni sustavi malog onečišćenja. (12) Razdvajanje gospodarskog rasta i povećanja motornog prometa.	Smanjiti pritisak turizma u okolnim crnim točkama. Bolje vremensko i prostorno upravljanje turističkim tokovima	Smanjiti dezertifikaciju i gubitak obradivog zemljišta usljed erozije, salinizacije i mijenjanja svojstava tla. (16) Štititi biološku raznolikost i krajobraz. Pripremiti poljoprivredu za promjenu klime.	Promicati sredozemni model mješovitih i zbjjenih gradova. Smanjiti onečišćenje zraka. (22) Povećati udio čistih goriva. Smanjiti rast proizvodnje komunalnog otpada, (21) povećati recikliranje i udio sanitarnih odlagališta	Izbjegavati linearnu obalnu urbanizaciju. (23) Smanjiti onečišćenje iz izvora na kopnu. (25) Sprječavati onečišćenje s brodova. Ukloniti operativno onečišćenje. (24) Zaustaviti/smanjiti gubitke morske i obalne biološke raznolikosti. Smanjiti osjetljivost na rizike..	LJUDSKI KAPITAL I SUDJELOVANJE • Osigurati osnovno obrazovanje za sve (32) • Jednakost spolova. Ukloniti nejednakost spolova u obrazovanju (33) • Obrazovanje o održivom razvoju • Povećati javne/privatne izdatke za istraživanje i razvoj (34) • Pristup informacijama. Participatorni pristup.
Improve governance	Politike potražnje za vodom: globalni i sektorski ciljevi (poljoprivreda, urbana voda, industrije). Integrirano upravljanje vodnim resursima. Promicati lokalno sudjelovanje i partnerstva	RUE/RE politike. Gospodarski alati. Kampanje povećanja svijesti. Suradnja/provedba mehanizama fleksibilnosti iz Kyoto protokola. (8)	Gospodarski alati. Investiranje. Euro-Med mreža održivog prometa.	Regionalna suradnja, okvirni program ekoturizma, označavanje. Lokalno upravljanje. Gospodarski alati. Formule turističkog povrata. Nosivi kapaciteti	Europsko-sredozemni pristup. Politike, programi održive poljoprivrede i ruralnog razvoja, regionalni parkovi, rezervati biosfere.(17) Jačati upravljanje lokalnih zajednica, promicati žene.	Artikulirati prostorno planiranje i planiranje prometa. Jačati sposobnosti lokalnih vlasti. Promicati Lokalnu agendu 21, programe urbane obnove (19) javno-privatna partnerstva. Decentralizirane mreže suradnje.	Provoditi i poboljšati regionalnu i subregionalnu suradnju (Konvencija, strategije, SAP). Uspostaviti Protokol, zakone i lokalnu upravu za upravljanje obalom. Planovi za otoke. Planovi rizika. Mreža zaštićenih područja (cilj 10%. (26) Povećati međunarodnu i europsku potporu.	NACIONALNE STRATEGIJE Nacionalne i sektorske strategije održivog razvoja. Institucionalni okviri za održivi razvoj.

(1) Indikatori (vidi Dodatak 2)

Dodatak 2: Indikatori za praćenje MSSD-a

I- Globalno praćenje napretka u pravcu održivog razvoja u Sredozemlju

Globalno praćenje napretka u pravcu održivog razvoja u Sredozemlju pokazat će glavne promjene u pogledu: sociogospodarskih nejednakosti između dvije obale, gospodarske težine sredozemne regije u svijetu, siromaštva i nezaposlenosti, doprinosa regije globalnom onečišćenju (promena klime), troškova propadanja okoliša i sposobnosti za razvoj koji će uzeti u obzir potrebe budućih naraštaja. U tu će se svrhu koristiti raspoloživi makro indikatori, uzimajući u obzir uobičajena upozorenja u vezi tumačenja.

II- 34 indikatora prioriteta za praćenje MSSD-a

Unaprjeđivanje integriranog upravljanja vodnim resursima i potražnjom za vodom	
Stabilizirati potražnju za vodom (smanjenje na Sjeveru i kontrolirano povećanje na Jugu i Istoku). Smanjiti gubitke i neodgovarajuće korištenje određivanjem ciljeva učinkovitosti za svaki sektor korištenja. Razdvojiti potražnju za vodom i povećanje BDP-a te značajno povećati dodanu vrijednost poljoprivrede po kubičnom metru korištene vode.	N. 1 Indeks vodne učinkovitosti (ukupno i po sektoru uz referencu na ciljeve)
	N. 2 <i>Water intensity index ratio</i> u odnosu na BDP i istraživanje vrednovanja dodane vrijednosti poljoprivrede s intenzivnim navodnjavanjem u odnosu na potražnju vode za navodnjavanje
Očuvati vodne resurse.	N. 3 Indeks eksploatacije obnovljivih izvora vode
Postići Milenijske razvojne ciljeve (MDGs) u pogledu pristupa zdravoj vodi za piće i sanitaciji.	N. 4 Omjer stanovništva s pristupom zdravoj vodi za piće (ukupno, urbano, ruralno) uz pozivanje na MDGs
	N. 5 Omjer stanovništva s pristupom sanitaciji (ukupno, urbano, ruralno) uz pozivanje na MDGs
Upravljanje potražnjom za energijom i ublažavanje učinaka promjene klime	
Racionalno koristiti energiju kroz određivanje globalnih ciljeva i ciljeva za svaki sektor.	N. 6 Intenzitet energije, ukupni i po sektoru, uz pozivanje na ciljeve učinkovitosti
Razvijati obnovljive energije u cilju pokrivanja 7% (isključujući biomasu) potražnje za energijom do 2015.	N. 7 Omjer obnovljivih energija u energetske bilanci
Kontrolirati, stabilizirati ili smanjiti emisije plinova	N.8 Emisija stakleničkih plinova
Koristiti mehanizme iz Kyoto protokola za održivi razvoj sredozemnih zemalja u razvoju.	N. 9 Broj smanjenja emisija ugljika i iznos financiran u okviru mehanizama fleksibilnosti iz Kyoto protokola od strane

	zemalja iz dodatka 1 u korist ostalih sredozemnih zemalja
--	--

Osiguravanje održive pokretljivosti kroz primjereno upravljanje prometom	
Razdvojiti povećanje motornog prometa od rasta BDP-a	N. 10 Intenzitet motornog prometa u odnosu na BDP
Stabilizirati ili smanjiti kad god je moguće omjer cestovnog prometa u ukupnom volumenu prometa kroz prelazak na more ili željeznicu.	N. 11 Omjer cestovnog prometa u odnosu na robni promet
Smanjiti urbano zagušenje vozilima i buku promicanjem javnog prijevoza s malom emisijom onečišćavala.	N. 12 Omjer javnog nadzemnog prometa (gradskog i međugradskog)

Promicati održivi turizam	
Diversificirati turizam kroz razvijanje ponude koja će jačati sredozemnu raznolikost (ekoturizam, kulturni, urbani i ruralni turizam).	N. 13 Omjer kreveta koji nisu na moru u ukupnom broju turističkih kreveta
Povećati dodanu vrijednost turizma za lokalne zajednice i čimbenike u zemljama u razvoju.	N. 14 Prihod od međunarodnog turizma i procjena stvarnih prednosti za određene zemlje i lokalno stanovništvo

Promicanje održivog poljoprivrednog i ruralnog razvoja	
Diversificirati ruralno gospodarstvo razvijanjem nepoljoprivrednih djelatnosti.	N. 15 Omjer poljoprivrednog stanovništva u odnosu na ruralno stanovništvo, uz utvrđivanje sociogospodarskih indikatora (zapošljavanje, poduzeća)
Opremiti ruralna područja i smanjiti jaz s urbanim područjima.	Sinteza raznih indikatora MDG
Suzbijati dezertifikaciju i gubitak proizvodnog zemljišta do 2015., smanjiti barem za jednu trećinu sadašnje stope gubitka kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta uslijed erozije, salinizacije, dezertifikacije, urbanog i drugog razvoja i napuštanja.	N. 16 Gubitak obradivog zemljišta uslijed dezertifikacije, erozije, salinizacije, mijenjanja tla i napuštanja poljoprivrede
Promicati programe održivog poljoprivrednog ruralnog razvoja, posebno u rubnim ruralnim područjima.	N. 17 Programi održivog ruralnog razvoja za ruralna područja u nepovoljnom položaju koji usklađuju ljudski razvoj i

	zaštitu okoliša, uključujući rezervate biosfere i prirodne parkove (omjer proračuna relevantnog resora)
Povećati dodanu vrijednost poljoprivrede, prepoznavanje i stavljanje u promet kvalitetnih sredozemnih proizvoda.	N. 18 Omjer kvalitetnih poljoprivrednih proizvoda (prepoznavanje, označavanje i zemljopisno podrijetlo, domaći proizvodi, znakovi, organsko poljodjelstvo)

Promicanje održivog urbanog razvoja	
Promicati održivo urbano gospodarstvo. Predvidjeti i planirati očekivani urbani rast.	N. 19 Broj gradova s više od 10000 stanovnika koji sudjeluju u procesu tipa Agenda 21 ili u programima urbane obnove
Smanjiti socijalne razlike.	N. 20 Omjer urbanog stanovništva koje ima pristup prihvatljivom stanu
Unaprijediti urbani okoliš: Smanjiti proizvodnju otpada. Razdvojiti povećanje proizvodnje otpada i rast BDP-a. Smanjiti onečišćavala zraka.	N. 21 Proizvodnja otpada iz domaćinstva po stanovniku i broj nekontroliranih odlagališta otpada N. 22 Kakvoća zraka u velikim sredozemnim urbanim područjima, procijenjena pomoću složenog indeksa (indikatora) kojeg treba definirati (na pr. ATMO indeks)

Promicanje održivog upravljanja morem i obalnim područjima i hitno djelovanje u cilju zaustavljanja propadanja obalnih područja	
Promicati uravnoteženi razvoj i integrirano upravljanje obalom. Odbacivanje urbanizacije u cilju sprječavanja umjetnog djelovanja na obalu. Izbjegavati linearnu i stalnu urbanizaciju.	N. 23 Umjetno promijenjena obala / ukupna obala (pojas od 0–1-km i 1–10-km)
Ukloniti operativno onečišćenje s brodova do 2025.	N. 24 Operativno onečišćenje s brodova
Smanjiti onečišćenje iz izvora na kopnu.	N. 25 Omjer obalnih urbanih stanovnika koji nemaju pristup sanitaciji.
Zaustaviti ili značajno smanjiti gubitak biološke raznolikosti mora i obale do 2010. Staviti barem 10% površine mora i obale pod neku vrstu zaštite.	N. 26 Površina zaštićenih morskih i obalnih područja

Jačati solidarnost, opredijeljenost i financiranje održivog razvoja na regionalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini	
Prije 2015. povećati razinu službene pomoći za razvoj (ODA) od strane europskih zemalja OECD-a na 0,7% njihovo BNP-a (MDG) i učvrstiti ovu potporu za provedbu Strategije.	N. 27 ODA u % BDP-a donatorskih zemalja OECD DAC; omjer ODA dodijeljene sredozemnih zemljama i omjer koji pridonosi ciljevima Strategije
Jačati međusobne obveze, solidarnost i sredozemnu i europsko-sredozemnu suradnju na održivom razvoju.	N. 28 Neto javni financijski tokovi EU sredozemnim zemljama članicama EU, zemljama kandidatima, zemljama u sklopu CARDS i MEDA (apsolutna vrijednost i po stanovniku) i omjer koji pridonosi ciljevima Strategije
Promicati provedbu sustava u cilju omogućavanja financiranja malih i srednjih poduzeća za proizvodne i inovativne djelatnosti (mikro krediti, poduzetnički kapital, poticaji itd.).	N. 29 Omjer bankovnih kredita dodijeljenih privatnom sektoru - Postojanje alternativnih sustava financiranja spram bankovnih kredita
Jačati prava prednosti i sposobnosti lokalnih vlasti.	N. 30 Omjer prihoda lokalne uprave od poreza kao % od ukupnih prihoda od poreza (primici vlade). Udio vladinog proračun dodijeljenog lokalnim vlastima.
Učvrstiti prostornu i socijalnu povezanost. Razvijati javne financijske mehanizme kao potpora regijama koje su u najnepovoljnijem položaju.	N. 31 Javni financijski mehanizmi kao potpora regijama koje su u najnepovoljnijem položaju
Jačati ljudski kapital i sudjelovanje čimbenika: istraživanje, obuka, obrazovanje, povećanje svijesti i sudjelovanje	
Osigurati osnovno obrazovanje za sve (MDG).	N. 32 Stopa pismenosti mladih ljudi u dobi između 15 i 25 godina
Ukloniti nejednakosti u obrazovanju između djevojčica i dječaka (MDG).	N. 33 Omjer upisivanja djevojčica/dječaka u osnovno obrazovanje i srednju školu
U sinergiji s privatnim sektorom, povećati izdatke za istraživanje i razvoj između sadašnjeg trenutka i 2015. u cilju približavanja barem prosječnoj razini u zemljama s ekvivalentnim prihodima, naglašavajući racionalno korištenje prirodnih resursa, razvijajući okolišu prihvatljivih tehnologija i jačajući gospodarski i socijalni know-how i raznolikost Sredozemlja	N. 34 Javni i privatni izdaci za istraživanje i razvoj u % BDP-a

III- Dodatni* indikatori za praćenje MSSD-a	
Smanjiti izloženost poplavama i opasnosti od suše.	Indeksi uređenosti (prosječan tok uređenih resursa u odnosu na ukupan tok)
Zaštititi vodne resurse.	Indeks neodržive eksploatacije vode
Smanjiti onečišćenje vode	Stopa pročišćavanja skupljene otpadne vode
Do 2015. prepoloviti udio stanovništva (u odnosu na 1990.) koje nema pristup električnoj energiji uz davanje prednosti korištenju obnovljivih energija. Postići dostupnost europsko-sredozemnih prometnih veza u cilju osiguravanja veće konkurentnosti koja uključuje održivost.	Stopa elektrifikacije (urbana/ruralna) pri mjerenju omjera obnovljivih energija u novim uslugama izoliranim ruralnim područjima Treba definirati indikator
Smanjiti negativne učinke turizma na okoliš, posebno turizma u obalnim područjima.	Gustoća turizma duž obale
Smanjiti ruralno siromaštvo.	Omjer ruralnog stanovništva ispod nacionalne razine siromaštva
Ponovno oživiti sredozemni model mješovitih i zbijenih gradova koji proizvode mali pritisak na okoliš i nude dobru kakvoću života.	Korištenje zemljišta pod umjetnim utjecajem po stanovniku
Značajno smanjiti gubitak kontinentalne biološke raznolikosti.	Treba definirati indikator biološke raznolikosti
Zaustaviti ili značajno smanjiti gubitak biološke raznolikosti mora i obale do 2010. i očuvati ribarske resurse.	Udio površine posidonije u infra-obalnom području
Pretvoriti najmanje polovicu neuređenih odlagališta otpada u sanitarna odlagališta.	Udio uređenih sanitarnih odlagališta
Smanjiti onečišćenje iz izvora na kopnu kroz smanjenje proizvodnje opasnog opada za 20% do 2010.	Proizvodnja opasnog otpada
Poboljšati kakvoću obalne vode.	Treba definirati složeni indikator
Pozvati razvijene sredozemne zemlje da povećaju inicijative i projekte od regionalnog, subregionalnog ili bilateralnog interesa koji pridonose provedbi Strategije („inicijative 2. tipa“).	Inicijative tipa 2
Učvrstiti inozemne izravne investicije EU (FDI) u Sredozemlju.	Omjer EU FDI u sredozemne zemlje u odnosu na ukupni FDI izvan EU

	Bilanca neto finansijski tokova u sredozerne zemlje u razvoju (uključujući doznake radnika, ODA, FDI)
Poboljšati pristup informacijama i promicati participatorni pristup.	Zemlje koje su ratificirale Arhušku konvenciju
Održavati kulturnu raznolikost.	Treba definirati indikator
Provoditi nacionalne strategije održivog razvoja.	Usvojene ili revidirane nacionalne ili sektorske strategije

*10-15 Bit će predloženi dodatni indikatori za preciznije praćenje napretka postignutog u prioritetnim područjima.

Prilog 3: Akronimi i kratice

ACCOBAMS	Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area
BOD	Biochemical dissolved-oxygen demands
CARDS	Community Assistance for Reconstructions Development and Stabilisation (EU Assistance Programme for the western Balkans)
CEDARE	Centre for Environment and Development for the Arab Region and Europe
CIHEAM	International Centre for Advanced Mediterranean Agronomic Studies
CMS	Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals
CO	Carbon Monoxide
CWR	Combustible Renewables and Waste
EEA	European Environment Agency
EMP	Euro-Mediterranean Partnership
ENP	European neighbourhood Policy
EU	European Union
FAO	Food and Agriculture Organisation of the United Nations
FDI	Foreign Direct Investment
FEMIP	Facility for Euro-Mediterranean Investment and Partnership
GDP	Gross Domestic Product
GEF	Global Environment Fund
GFCM	General Fisheries Commission for the Mediterranean
GHG	Greenhouse gas
GMO	Genetically Modified Organism
GNP	Gross National Products
MWI	Mediterranean Water Institute
IMO	International Maritime Organization
Interreg	A Community initiative which aims to stimulate interregional cooperation
IUCN	World Conservation Union
LBS	Land-Based Sources
Leader	Community initiative for rural development
LPG	Liquefied petroleum gas
MAP	Mediterranean Action Plan
MCSD	Mediterranean Commission on Sustainable Development
MDG	Millennium Development Goals
MEDA	Principal financial instrument of the European Union for the implementation of the Euro-Mediterranean Partnership
MEDREP	Mediterranean Renewable Energy Programme
MedWET	Mediterranean Wetlands Initiative
MSSD	Mediterranean Strategy for Sustainable Development
METAP	Mediterranean Environment Technical Assistance Programme
NGO	Non-Governmental Organization
NGV	Natural Gas for Vehicles
NOX	Nitrogen Oxide
NSSD	National Strategy for Sustainable Development
ODA	Official Development Assistance
OECD-DAC	Organisation for Economic Co-operation and Development-Development Assistance Committee
PSSA	Particularly Sensitive Sea Areas
RAC	Regional Activity Centre
RAMOGE	Agreement adopted by the Governments of France, Monaco and Italy to ensure that the coastal areas of the Provence-Alpes-Côte d'Azur Region, the Principality of Monaco and the Ligurian Region should constitute a pilot zone for preventing and combating pollution of the marine environment
REs	Renewable energies
REMEP	Rome Mediterranean Energy Platform

RUE	Rational Use of Energy
SAP	Strategic Action programme
SAP-BIO	Strategic Action Programme for Conserving Marine and Coastal Biological Diversity in the Mediterranean
SEMC	South and East Mediterranean Countries
SMAP	Short and Medium-term Priority Environmental Action Programme
SME	Small and Medium enterprise
SMI	Small and Medium industry
SPAMI	Specially Protected Areas of Mediterranean Importance
UN	United Nations
UNDP	United Nations Development Programme
UNEP	United Nations Environment Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
URBAN	A Community initiative concerning economic and social regeneration of cities and of neighbourhoods in crisis in order to promote sustainable urban development
VOC	Volatile Organic Compound
WSSD	World Summit on Sustainable Development

Background documents related to the Mediterranean Strategy for Sustainable Development: Vision, Orientations, Strategic Thematic Notes, together with other relevant documents are available on our website: www.unepmap.org under MCSD and “what’s new” and for the Report on Environment and Development please visit the web site of Bleu Plan/RAC: www.planbleu.org